



การวิเคราะห์สัญลักษณ์และแนวคิดของ เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์

คำว่า "แนวคิด" (theme) มีผู้ใช้ว่า "สารัตถะ" หรือ "แก่นเรื่อง" หมายถึงจุดสำคัญของเรื่อง เป็นแกนกลางที่ปรากฏตั้งแต่ต้นจนปลายเรื่อง และเป็นสิ่งเชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน (สุวรรณา เกรียงไกรเพชร 2514: 5)

"แนวคิด" ของ เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ เป็นสิ่งที่นักเขียนสื่อผ่านด้วยการใช้สัญลักษณ์ อยู่ในองค์ประกอบหนึ่งองค์ประกอบใดหรือองค์ประกอบทั้งหมดของเรื่องสั้นนั้น ผู้อ่านจะต้องตีความสัญลักษณ์นั้น ได้ถูกต้องเสียก่อน จึงจะเข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ กล่าวได้ว่า เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์มีกลวิธีการแสดงแนวคิดผ่านสัญลักษณ์นั่นเอง

ในบทที่ 3 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กลวิธีในการเขียนเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ ทำให้เห็นถึงกลวิธีการใช้สัญลักษณ์อยู่ในองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ และได้ยกตัวอย่างพร้อมทั้งอธิบายความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในองค์ประกอบนั้น ๆ ไว้บ้างแล้ว ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงสัญลักษณ์และแนวคิดของ เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการใช้สัญลักษณ์กับการสื่อความหมายและแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่ปรากฏในเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ของไทยในช่วง พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2530

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยพบว่าสามารถแบ่งกลุ่ม เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ของไทย พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2530 ตามแนวคิดหรือจุดสำคัญของเรื่องได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- 4.1 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิด เกี่ยวกับการเมือง
 - 4.2 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิด เกี่ยวกับสังคม
 - 4.3 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิด เกี่ยวกับชีวิต
- 4.1 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิด เกี่ยวกับการเมือง จำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ

4.1.1 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวความคิดคัดค้านสงคราม ได้แก่

เรื่องสงครามในหลุมฝังศพ ความเปลี่ยนแปลง สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ และเรื่องมากับลมฝน

เรื่องสงครามในหลุมฝังศพ ตัวละครเป็นผู้มือดีที่ขมขื่นและเจ็บปวดจากสงคราม เนื่องจากพ่อ พี่ และน้องชายล้วนตายในสงครามทั้งสิ้น ตัวละครได้ขุดหลุมฝังศพไว้สำหรับตนเองในสถานที่งดงามท่ามกลางธรรมชาติ เขาได้ประดับดอกไม้ลงไปบนหลุมฝังศพของเขาและลงไปนอนรอความตายในหลุมนั้นจนกระทั่งรุ่งเช้า ดอกไม้ประดับหลุมฝังศพเหี่ยวเฉาลงแต่ตัวละครยังไม่ตาย เขาจึงวางดอกไม้สีแดง ดอกหนึ่งลงไปบนหลุมฝังศพแทนตนเองและกลบหลุมเสีย ขณะที่ตัวละครกำลังเดินทางลงจาก เขาได้มี เครื่องบินทิ้งระเบิดลำหนึ่งตกลงไปทางหลุมฝังศพ ตัวละครจึงวิ่งกลับไปดูและพบศพนักรบที่ขับเครื่องบินนั้น เขารู้สึกเศร้าเพื่อนำไปฝังแต่แล้วก็นึกขึ้นได้ว่า เขาฝังดอกไม้สีแดงไว้ในนั้นแล้ว เขาวางศพที่ข่มด้วยเลือดสีแดงลง รู้สึกสลดใจและเสียใจที่ไม่สามารถจะขุดหลุมศพให้นักรบได้อีกเพราะศพของคนตายมีมาก เท่ากับจำนวนของมนุษยชาติที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ทั้งหมด สงครามไม่ได้ยิ่งใหญ่ไปกว่าหลุมฝังศพ

นักเขียนใช้หลุมฝังศพ เป็นสัญลักษณ์หมายถึงความตาย และใช้ดอกไม้สีแดง เป็นสัญลักษณ์หมายถึงชีวิต การฝังดอกไม้สีแดงลงไปบนหลุมฝังศพ เป็นการกระทำที่เป็นสัญลักษณ์ เห็นได้เมื่อนำไปเชื่อมโยงกับเหตุการณ์สงครามที่ตัวละครกล่าวถึงในเรื่องว่า กำลังเกิดขึ้น ดีความหมายได้ว่า เมื่อมีสงคราม ชีวิตได้ถูกฝังไปแล้ว สอดคล้องกับแนวคิดที่เป็นแกนของเรื่องซึ่งนักเขียนสรุปไว้ด้วยการตั้งชื่อเรื่อง "สงครามในหลุมฝังศพ" เป็นสัญลักษณ์มีความหมายว่า สงครามกับความตายเป็นสิ่งที่อยู่ด้วย สงครามคือความตาย เพราะสงครามทำให้คนส่วนหนึ่งเสียชีวิตและคนที่เหลือต้องตายทั้งเป็น ดังที่ตัวละครได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "ถ้าหากความปรารถนาคือความฝันของคนหลับ สงครามก็คือสัญญาของการตื่นตระหนก แล้วฉันจะหวัง อะไรอีกเล่าจากสมรภูมิ นอกจากความตายอันเป็นอมตะสิ่งเดียวที่มีอยู่" (สุวัฒน์ ศรีเชื้อ 2515 : 32)

เรื่องความเปลี่ยนแปลง ตัวละครฝึกนกพิราบขาว เพื่อให้บินแข่งขันและหวังว่าจะได้รางวัล เขาประคบประหงมนกพิราบขาวอย่างดี ในวันแข่งขันเมื่อนกบินมาถึง ตัวละครตื่นเต้นและรีบร้อนมากทำให้นักตื่นตกใจ การถอดห่วงที่ขาจึงทำได้ช้าและ

ลำบาก จนทำให้หนักขาคัก เมื่อเขาวิ่งมาถึงสมาคมกบฏ แข่ง มีนกหลายตัวมาถึงก่อนหน้า^๖ แล้ว นกพิราบของวิทย์แพ้วและขาคักด้วย วิทย์ไม่ดูแลนกของเขาเลย ปล่อยให้หากินเอง ในที่สุด นกพิราบขาคักกลายเป็นนกขาเบ้ที่ถูกทิ้งให้หากินตามลำพังในบ้าน คู่กับสุนัขขาเบ้ที่เคยกัด ทำร้ายกันมา เมื่อตัวละครพาเพื่อนสาวมาบ้าน เขายังชี้ให้เธอดูสัตว์ทั้งสองที่ต่างก็ขาเบ้ และหากินอยู่ด้วยกัน ว่าเป็นสิ่งตลกและน่าขัน

จากเรื่องจะเห็นได้ว่า ตัวละครสำคัญเปลี่ยนแปลงไปอย่างตรงกันข้าม เพราะตัวละครผิดหวังที่นกพิราบของเขาแพ้ว เขาจึงไม่ได้รางวัลตามความมุ่งหมาย เมื่อนกทำประโยชน์ให้เขาไม่ได้ ทั้งยังต้องขาคักมีสภาพขบขำจนเกินจะทำประโยชน์ให้ได้อีก เขาจึงไม่เป็นที่เลียด คอยปกป้องเลี้ยงดูมันต่อไป ทั้งยังไม่รับผิดชอบต่อการที่เขาทำให้มันขาคัก

จากชื่อเรื่อง " ความเปลี่ยนแปลง " และจากเนื้อหาที่นิคม เสนอ แสดง แนวความคิดสำคัญของนิคมอย่างชัดเจน คือ ลักษณะของสัมพันธภาพย่อมมีความเปลี่ยนแปลง ได้เสมอตามผลประโยชน์ที่จะได้รับนี่ เป็นสาระที่เป็นสากลอันเป็นจริงอยู่ในสังคมปัจจุบัน ที่มีอยู่และ เห็นได้ทั้งในระดับบุคคลตลอดถึงการคบหาในระดับประเทศ

เรื่องสั้นเรื่องนี้หากผู้อ่านไม่พิจารณาให้ลึกก็จะได้สารเพียงว่า เป็นเรื่องของคนฝึกนกพิราบแข่งซึ่งเปลี่ยนแปลงไปเพราะความผิดหวังที่นกไม่ชนะ และให้ประโยชน์ต่อเขาไม่ได้อีก จึงเลิกดูแลมันและปล่อยให้นกพิราบของเขาอยู่ตามยถากรรม แต่ถ้าผู้อ่านช่างสังเกตจะเห็นว่านิคมไม่ได้ต้องการพูดถึงเฉพาะเรื่องนี้แท้จริงแล้ว "ความเปลี่ยนแปลง" เป็นเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่นิคมสร้างขึ้นเพื่อฉีกหน้ากานักบุญของประเทศมหาอำนาจ ซึ่งสนับสนุนการทำสงครามโดยอ้างว่าเพื่อรักษาไว้ซึ่งสันติภาพ แต่แท้จริงแล้วเป็นการทำเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทั้งสิ้น

กุญแจไขสัญลักษณ์ในเรื่องคือบทบรรยายถึงพ่อของวิทย์ขณะที่วิทย์ตะโกนเรียก เมื่อเห็นนกพิราบบินมาถึง แต่พ่อของเขาไม่สนใจเลย เนื่องจาก

เขาอ่านข่าวเกี่ยวกับการรบใน เวียดนามที่แผ่ขยาย
เข้าไปในลาวและเขมร การเป็นพี่เลี้ยงของอเมริกา
การรับบักกิ่งเข้าสู่ประชาชาติ และการประกาศของ
สหรัฐที่จะเลิก เป็นพี่เลี้ยงให้แก่ฝ่ายหนึ่งที่ทำสงคราม
กันอยู่ (นิคม รายวา 2527 : 61)

จะเห็นได้ว่าที่จริงแล้ว เหตุการณ์ข่าวไม่มีความสัมพันธ์ หรือจำเป็นอย่างไรเลยที่ผู้เขียน
จะต้องนำมาบรรยายไว้ หากไม่ใช่เพื่อประโยชน์ที่จะใช้เป็นกุญแจไขสัญลักษณ์

การเป็นพี่เลี้ยงนกริราบขาวของวิทย์ เป็นสัญลักษณ์แทนการเป็นพี่เลี้ยงให้
เวียดนามใต้ของอเมริกา

นกริราบขาว เป็นสัญลักษณ์สากลซึ่งเป็นที่รู้กันว่าหมายถึงสันติภาพ และผู้
แสวงหาสันติภาพ

วิทย์ เป็นพี่เลี้ยงให้นกริราบขาว เพราะต้องการรางวัล อเมริกาเป็นพี่เลี้ยงให้
เวียดนามใต้โดยอ้างว่าเพื่อสันติภาพแต่ที่จริงก็เพื่อผลประโยชน์ที่ อเมริกาต้องการได้รับ
หากมีอิทธิพลเหนือภูมิภาคแถบนั้น เพราะหาก เวียดนาม เหนือที่รัสเซียซึ่ง เป็นประเทศที่
ปกครองด้วยลัทธิตรงกันข้ามกับอเมริกาขณะ อเมริกา ก็ต้องเสียประโยชน์ทั้งหมด

จาก เหตุการณ์ เวียดนาม เหนือรบกับ เวียดนาม ใต้ อเมริกาต้องสูญเสียทั้งงบประมาณ
อาวุธยุทธโธปกรณ์ และกำลังคนเป็นจำนวนมาก แต่ เวียดนาม ใต้ก็ทำท่าจะ
เปลืองเปล่า สงครามแผ่ขยาย อเมริกา นอกจากจะไม่ได้ประโยชน์แล้วยังเสียประโยชน์
ซึ่งทำให้ อเมริกาผิดหวังมากทั้งยังต้อง "เสียหน้า" ด้วย อเมริกาจึงหันไปเป็นมิตรกับจีน
ซึ่ง "ไม่ถูก" กับรัสเซีย เพราะต่างมุ่งเป็นใหญ่ในภูมิภาคเดียวกัน และอเมริกาได้ประกาศ
เลิก เป็นพี่เลี้ยงให้ เวียดนาม ใต้ เพราะมองไม่เห็นทางจะได้ประโยชน์อีกต่อไป

เมื่อวิเคราะห์สัญลักษณ์แล้วจะเห็นแนวคิดสำคัญที่นิคมต้องการสื่อผู้อ่าน
คือ ในทางการเมืองไม่มีมิตรแท้และศัตรูที่ถาวร เพื่อผลประโยชน์มิตรอาจกลายเป็นศัตรู
และศัตรูอาจกลายเป็นมิตร ก็เหมือนความสัมพันธ์ระหว่างวิทย์ ริราบขาว และสุนัขซาเบ

นั้นเอง

อีกประการหนึ่งนิคมคงต้องการต่อต้านและประณามการแสวงหาสันติภาพ ด้วยการใช้กำลัง (เหมือนการแข่งขันกีฬา) ได้แก่ การทำสงครามซึ่งทั้งฝ่ายแพ้และฝ่ายชนะก็ต่างประสบความหายนะด้วยกันทั้งคู่ คำว่า "สันติภาพ" มักเป็นคำที่ประเทศคู่สงครามและฝ่ายสนับสนุนใช้อ้างในการทำสงครามว่า เพื่อผดุงรักษาไว้ซึ่งสันติภาพ แต่ในเนื้อแท้แล้วก็เพื่อมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนเท่านั้น

ดังนั้นนักพิราบบาวาเรีย และสุนัขสีน้ำตาลขาเบ้จึงมาหากินอยู่ด้วยกัน หลังจากผ่านสงครามชีวิตอย่างสะบักสะบอมมาทั้งคู่ ซึ่งก็คงเหมือนประเทศที่ผ่านสงครามมาแล้ว ต้องประสบภาวะสูญเสีย ขาดผู้ช่วยเหลือ ต้องดิ้นรนช่วยตนเองต่อไป

เรื่องมากับลมฝน

ลักษณะโครงเรื่องมากับลมฝน คล้ายกับเรื่องห่วงโซ่อาหารในระบบนิเวศ เป็นเรื่องของการกินกันเป็นทอด ๆ ของสัตว์ต่างเผ่าพันธุ์ บางก็ต่อสู้ทำร้ายกันจนหายนะทั้งสองฝ่าย

ตัวละครใช้ดอกตูมของพุทธรังและเขียดน้อยเป็นเหยื่อตกบ ฌ ผินน้ำในนาแห่งหนึ่ง เมื่อเขาตกบได้ก็หักขาหลังใส่ไว้ไขว้ของ ลมฝนพัดมา สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติงดงาม เจียบสงัด ตัวละครคิดถึงครั้งที่เขาเป็นนักศึกษาอยู่ในสังคมเมือง เขารู้สึกขัดแย้งต่อลักษณะการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ว่าเป็นสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ และเคยโต้แย้งกับเพื่อน ๆ ในประเด็นดังกล่าว ในที่สุดตัวละครได้ปลีกตัวออกจากสังคมมาใช้ชีวิตโดดเดี่ยวท่ามกลางธรรมชาติท่ามกลางผู้คน แต่ขณะนี้เขาเกิดความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวอย่างรุนแรง

เขาเดินทางเลาะไปตามคันนาผ่านเข้าไปในดงไม้ ได้พบฟงพอนกำลังต่อสู้กับงูเห่า ทั้งคู่บาดเจ็บสะบักสะบอมในที่สุดฟงพอนขบหัวงูเห่าแน่นิ่งไป แล้วตัวมันเองก็ล้มฟูบไป ตัวละครคิดถึงสัตว์ทั้งสองว่าโง่แท้ ๆ แทนที่จะอยู่อย่างมีความสุขสงบกลับมากัดกัน ตัวละครก้าวเท้าออกเดินรู้สึกปวดแปลบและขาอย่างรวดเร็วที่ข้อเท้าขึ้นมา เขาเห็นงูสีดำตัวหนึ่งเลื้อยปราดออกไป เขาคว้าไม้ฟาดอย่างแรงแต่ไม่ทัน เขาสะดุดล้มลงพิงงูแล่นข้ามจุกแน่นหายใจไม่ออก ข้องล้ม กบพยายามตะเกียกตะกายออกจากข้องแต่ก็ไปไม่ได้เพราะขาหัก

ตัวละครปรารถนาให้มีคนผ่านมาพบเห็นและช่วยเหลือ แต่ก็ไม่มีใคร นอกจากนกที่เกาะบนกิ่งไม้ ขบวนการที่ผ่านไป ลูกเขียดสองสามตัว และกบขาหักที่อยู่ในข้อง เขารู้สึกว่า สายตาพร่ามัว เปลาเปลิ้วและอ่อนเพลียอยากจะหลับ

ในขั้นต้นจะเห็นได้ว่า นิคม รายวา ได้แสดงให้เห็นถึงเหตุผลสำคัญที่ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพื่อจะได้สามารถช่วยเหลือกันและกัน และดำรงชีวิตอยู่รอดได้ เพราะตามธรรมชาติ สิ่งมีชีวิตต่างเผ่าพันธุ์มักต้องเบียดเบียนกันอยู่แล้ว ทั้งโดยจำเป็น เช่น ข้ำเพื่อเป็นอาหาร หรือตามสัญชาตญาณการระแวดระวัง ทั้งโดยไม่จำเป็น เช่น เพื่อความเพลิดเพลินอย่างการจับกบ ตกปลาของคนบางคน เป็นต้น ดังนั้นมนุษย์ที่มีเผ่าพันธุ์เดียวกันจึงจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพื่อความอยู่รอดของตนเอง

และหากจะตีความภาพสัญลักษณ์ คือ การต่อสู้ระหว่างฟังพอนกับงู จนประสบความหายนะไปทั้ง 2 ฝ่าย การต่อสู้เกิดจากความขัดแย้ง และความขัดแย้งเป็นสาเหตุของการต่อสู้หรือสงคราม ในช่วง พ.ศ. 2512 เป็นช่วงของการเกิดสงครามในอินโดจีน มีสงครามระหว่างเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ สงครามระหว่างผู้นิยมลัทธิการปกครองที่ต่างกัน ในลาว และเขมร เพราะความนิยมลัทธิ ที่ต่างกันทำให้คนเผ่าพันธุ์เดียวกันต้องฆ่ากัน และด้วยการสนับสนุนของเจ้าลัทธิทั้งสองค่ายเป็นสาเหตุ ของการฆ่าฟัน ต่อสู้ล้มตาย และความหายนะเหมือนอย่างฟังพอนกับงู ฟังพอนต่อสู้กับงูในที่นี้จึงตีความได้ เป็นสัญลักษณ์แทนการต่อสู้ระหว่างค่ายคอมมิวนิสต์และค่ายประชาธิปไตย ซึ่งผลที่ได้ไม่ว่าจะลงเองอย่างไร ทั้ง 2 ฝ่ายย่อมประสบความหายนะด้วยกันทั้งคู่

การสร้างตัวละครซึ่งเป็นมนุษย์ผู้ปฏิเสธสังคมและมาใช้ชีวิตในสิ่งแวดล้อมของสัตว์ต่างเผ่าพันธุ์ ภาพมนุษย์ทำร้าย เขียดและกบ ฟังพอนกัดกับงู และงูกัดมนุษย์ ภาพมนุษย์นอนรอความตายโดยไร้ผู้ช่วยเหลือ เป็นการชี้ให้เห็นมนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มเป็นสังคม และในอีกระดับหนึ่งนิคม กำลังเรียกร้องความสามัคคีของมนุษยชาติ โดยการชี้ให้เห็นความพินาศและหายนะจากสงคราม

เรื่องสิ่งที่หล่อนพอจะทำได้ ตัวละคร "เขา" และ "หล่อน" เป็นสามมิตรรยา

กัน ทั้งสองพายเรือทอดแหหาปลาในลำแม่น้ำโขง "หล่อน" เกิดอาการ "ปวดหัว" จากบทสนทนาโต้ตอบกันของตัวละคร "เขา" โทษธรรมชาตินี้ว่าแตร้อนและให้หล่อนปฏิเสธว่าไม่ใช่เพราะเหตุนี้ นักเขียนได้บรรยายเหตุการณ์สงคราม การทำลายล้างชีวิตและการตาย เพราะภัยสงครามสลับกับบรรยายอากัปกริยาและความรู้สึกของหล่อน เมื่อมีศพมนุษย์ลอยผ่านไปหล่อนมีอาการมากขึ้น เขาพยายามปลอบโยน หล่อนพยายามจะพูด แต่พูดได้เพียง "ฉันอยากจะ" แล้วหล่อนก็ร้องไห้

เรื่องสั้นเรื่องนี้เสนอแนวคิดคัดค้านสงครามด้วยการสะท้อนให้เห็นความทุกข์ยาก ความตาย และความสะเทือนใจของประชาชนผู้รับรู้ถึงชะตากรรมของผู้ประสบภัยสงคราม "หล่อน" เป็นตัวละครสัญลักษณ์กระทำพฤติกรรมเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นความทุกข์ของมนุษย์ที่ต้องรับผลจากสงคราม เรื่องสั้นเรื่องนี้จึงเปรียบเสมือนการระบายความเครียดหรือเป็นทางออกของผู้คนในยุคสมัยที่แผ่นดินเดือดเพราะไฟสงคราม เมื่อประกอบกับการรับรู้และหวั่นภัยสงครามซึ่งเป็นอารมณ์ร่วมระหว่างนักเขียน ตัวละคร และผู้อ่าน "สิ่งที่หล่อนพอจะทำได้" จึงเป็นความสะเทือนใจร่วมกันของทุกคน

4.1.2 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเชิงทัศนคติทางการเมือง ได้แก่ เรื่องนกสีแดง และ เด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า

เรื่องนกสีแดง นกสีเหลืองบินซัดเซชมชานไปถึงป่าแสงตะวัน และล้มป่วยลง นกสีแดงชราผู้มีน้ำใจซึ่งนกสีเหลืองเรียกว่า "ลุงแดง" คอยดูแลช่วยเหลือและแนะนำ ซึ่งมันเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่อบอุ่นของนกสีเหลือง นกสีเหลืองได้ถามลุงแดงถึงวิธีเป็นนกสีแดง แต่ลุงแดงตอบว่า

"มีขนสีเหลืองนะดีแล้ว ขอให้เป็นนกก็แล้วกัน แค่นี้บางทีก็ยังไม่เป็นกันไม่ได้เลยจะบอกให้ อย่างพวกที่อยากได้ไม่รู้จักพอนี่เป็นได้แค่เปเรต บางพวกก็เป็นได้แค่หมาเฝ้าสวนได้แต่เห่าไม่รู้เขามาตีมาร้าย มีสมองเหมือนไม่มี" พร้อมทั้งย้อนถามว่า "อยากเป็นนกหรือ อยากเป็นจะไม่ได้เป็น..."

(วัฒน์ วรรณยางกูร 2524 ข : 31)

นกลี เหลืองสั่ง เกิด เห็นว่านกลีแดง เท่านั้นจึงได้ เป็นจำฝูง แล้วก็ยังแยกย่อย เป็นนกลีแดง บางประเภทด้วย นกลี เหลืองได้สนทนากับนกลีแดงตา เล็กตัวหนึ่งที่เป็นจำฝูง ซึ่งภูมิใจในตัวมัน มากและถือว่าสุดยอดของนกคือนกลีแดง และสุดยอดของนกลีแดงคือการได้ เป็นหัวหน้าฝูง นกลี เหลืองไม่ใคร่เห็นด้วยกับนกลีแดงนัก มันคิดว่า การได้ทำตัวให้สมคุณค่าความเป็นนกลี สำคัญกว่า นกลี เหลืองได้เข้าทดสอบการเป็นนกลีแดง 9 สัปดาห์ และฝูงนกลีแดงได้ยอมรับ มันแต่มันกลับไม่เห็นว่ามันได้ เปลี่ยนเป็นนกลีแดง และยิ่งขัดใจมากขึ้น เมื่อถูกบังคับให้ทำ และให้ เชื่อในสิ่งที่ไม่มีความหมาย ในที่สุดมันจึงบอกกับนกลีแดงตา เล็กว่า มันไม่อยากจะ เป็นนกลีแดง บรรยากาศของความขัดแย้งระหว่างมันกับฝูงนกลีแดงทวีขึ้น มันจึงบินออกจากฝูงไปหา ลุงแดงแต่ลุงแดงตายเสียแล้ว นกลี เหลืองจึงบินไปในฟ้ากว้าง

วันนี้คล้ายกระดูก เบาหวิวอย่างนกที่ผ่านชั่วโมงบินมา
 ข้าของ มันลองโฉบบินสูงที่สุดและต่ำที่สุด กระทั่งเพดานบิน
 กระดูกยัง เบาหวิวไม่เปลี่ยนแปร ความเร็วสม่ำเสมอ ผกบิน
 ได้ตามใจปรารถนา คุณค่าของการเป็นนกลีมันน่าจะอยู่ที่การบินได้
 ตามใจปรารถนามิใช่หรือ มิใช่บินตามหน้าที่ตามคำสั่งที่ตัวเองไม่
 เข้าใจ มันจะมีประโยชน์อะไร ถ้าเป็นนกลีแล้วบินไม่ได้ ได้
 แต่ร้องเพลงที่มีใช้ภาษานก

นกลี เหลืองกางปีกไว้เฉย ๆ มิได้ขยับปีกสักนิด
 เสมือนอยู่นิ่ง แต่ก็บินไป บินไปด้วยท่วงท่า เสมือนอยู่นิ่ง
 ขณะนี้มันไม่อยากจะ เป็นนกลีอะไร นึกไปถึงคำพูดของลุงแดง
 แต่ทนนหลัง.....เมื่ออยาก เป็นนั่นแหละ ยังไม่ได้เป็น
 แต่เมื่อไม่อยากจะ เป็น เมื่อนั้นแหละได้เป็น..... นกลี เหลือง
 ยังคงบินต่อไป. (วัฒน์ วรรณยางกูร 2524 ข : 34)

เรื่องนกลีแดง เป็น เรื่องสั้นที่นัก เขียนสร้างขึ้น เป็นสัญลักษณ์สะท้อน เรื่องราว ของปัญญาชนที่สืบทอดการ เมืองเข้าป่า เนื่องจากเหตุการณ์ 16 ตุลาคม 2519 ภาพของ "นกลี เหลือง" ที่ "ซัดเซชมซาน" และ "เจิมไข่น่วยหนัก" บินไปถึง "ป่าแสงตะวัน"

และได้เข้าไปอยู่ในหมู่ "นกสีแดง" เป็นสัญลักษณ์ที่ตีความได้ชัดเจนสำหรับผู้อ่านที่มีความรู้พื้นฐานทางการเมืองในช่วงนั้น และรู้ภูมิหลังของนักเขียน ความขัดแย้งระหว่าง "นกสีเหลือง" และ "นกสีแดง" ในเรื่อง แสดงให้เห็นสาเหตุของการออกจากป่าของปัญญาชนในช่วง พ.ศ.2523 - 2524 ซึ่งเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์เรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดที่สื่อผ่านการกระทำ และคำพูดของตัวละครโดยตลอดทั้งเรื่อง ถึงทัศนคติทางการเมืองที่ขัดแย้งกันจนเป็นเหตุให้นกสีเหลืองอำลาออกจากฝูงนกสีแดงในที่สุด

เรื่องเด็กน้อยกับคนเฝ้าศาลเจ้า เด็กน้อยชายหนังสือพิมพ์คนหนึ่งอาศัยอยู่กับคนเฝ้าศาลเจ้าในศาลเจ้าพ่อสิงโต กลางดึกคืนหนึ่ง คนเฝ้าศาลเจ้าตื่นขึ้นมาเห็นเด็กน้อยนั่งอยู่บนหลังเจ้าพ่อสิงโต คนเฝ้าศาลเจ้าตกใจมาก บอกให้เด็กน้อยลงมาเสีย เพราะกลัวว่าเจ้าพ่อสิงโตจะลงโทษ แต่เด็กน้อยไม่เชื่อยังคงนั่งอยู่บนนั้น คืนต่อมาเด็กน้อยได้เล่าให้คนเฝ้าศาลเจ้าฟังว่า เขาแอบขี่หลังเจ้าพ่อเล่นหลายครั้งแล้วและไม่มีอะไรเกิดขึ้น เด็กน้อยยังได้เล่าถึงความเป็นมาของเจ้าพ่อสิงโต ซึ่งเขาได้อ่านพบในหนังสือพิมพ์ว่า คนจีนได้ใช้ถ่วงกราบเรือสำเภา เมื่อมาถึงเมืองไทยได้วางไว้ตรงทางสามแพร่งตามประเพณี เรื่องราวนี้สั่นคลอนความคิดของคนเฝ้าศาลเจ้าเป็นอย่างมาก และเขาได้เล่าให้คนที่มาไหว้เจ้าพ่อฟัง แต่คนฟังไม่เชื่อจึงตบปากเขาและไล่ออกจากศาลเจ้า อดีตคนเฝ้าศาลเจ้าได้นั่งรอเด็กน้อย และเปลี่ยนอาชีพไปเป็นคนขายหนังสือพิมพ์

เรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าสนใจหลายระดับ ในระดับแรกหากผู้อ่านไม่มีภูมิหลังทางการเมือง และอ่านเฉพาะได้รรถรสจากเรื่อง จะเห็นได้ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่อง queแสดงให้เห็นการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล และกล้าพูดกล้าทำของเด็กน้อย จนกระทั่งคนเฝ้าศาลเจ้าเห็นคล้อยตาม "เด็กน้อย" ในที่นี้ตีความได้เป็นสัญลักษณ์ หมายถึงคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดก้าวหน้า ที่จะเป็นผู้เข้ามาเปลี่ยนแปลงพัฒนาและจัดความลำหลังในสังคม เช่นเดียวกับการกระทำของเด็กน้อยในเรื่อง "สิงโตจีน" เป็นสัญลักษณ์ของความลำหลังและความเชื่อที่ผิด "คนเฝ้าศาลเจ้า" หรือ "ชายวัยกลางคน" เป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่รู้จักเปลี่ยนแปลงตนเองไปสู่ความถูกต้อง

ในอีกระดับหนึ่งถ้าผู้อ่านอ่านโดยมีภูมิหลังทางการเมือง จะเห็นได้ว่า

"เสกสรรค์ ประเสริฐกุล" ผู้ประพันธ์เรื่องนี้ได้สะท้อนความคิดที่ขัดแย้งระหว่างตัว เขากับ พทท. จนทำให้เขาแยกตัวจาก พทท. และกลับเข้าเมืองไว้อย่างแนบเนียนในเรื่องนี้

คนเผ่าศาลเจ้าชายวัยกลางคนเปรียบได้กับกลุ่มผู้นำ

ของ พทท.ที่ฝังแน่นความคิดอยู่กับอุดมการแบบจีน โดยมีสิงโต

เป็นสัญลักษณ์ ที่คนเผ่าศาลเจ้า เชื่ออย่าง ไม่ลืมหูลืมตาว่า

ศักดิ์สิทธิ์ เด็กน้อยอาชีพขายหนังสือพิมพ์ เปรียบได้กับตัว เสกสรรค์

เองที่ไม่เชื่อตาม เพราะอ่านหนังสือพิมพ์พบว่าสิงโตนั้นไม่ใช่สิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ที่ไหน แต่ก่อนเขาใช้ถ่วงกรามเรือสำเภามาจากเมือง

จีน ความหมายตามนัยของเสกสรรค์ชี้ชัดว่า เขาคงเห็นว่ายุทธ

ศาสตร์การปฏิวัติแบบจีนที่ พทท.นำมาใช้ อาจไม่สอดคล้องกับ

การปฏิวัติสังคมไทย จึงไม่ควรยึดถืออย่างงมงาย อย่่างไรก็ดี

แรก ๆ เด็กน้อยผู้นี้ไม่กล้าขัดคำสั่งของคนเผ่าศาลเจ้า ที่ห้ามไป

นั่งบนหลังสิงโต เพราะกลัวคนที่มาไหว้เจ้าพ่อ จะเล่นงานคน

เผ่าศาลเจ้าและกลัวถูกเขกหัว คล้ายกับการกลัววินัยพรรคของ

พทท.ลงโทษผู้ต่อต้านพรรค แต่ต่อมาเมื่อเด็กน้อยสารภาพกับคน

เผ่าศาลเจ้าว่า เคยแอบขี่หลังเจ้าพ่อบ่อย ๆ และไม่เห็นมีอัน

เป็นไปแต่อย่างใด เป็นการสะเทือนทำทนายต่อคนเผ่าศาลเจ้า

อย่างมาก และเมื่ออดรนทนไม่ได้ คนเผ่าศาลเจ้าจึงเล่า

เรื่องราวที่เด็กน้อยชี้แจงให้คนมาบูชาเจ้าพ่อฟัง แต่ต้องถูกตบปาก

และถูกขับออกจากศาลเจ้า เพราะถูกหาว่าบ้า ในที่สุดต้องไป

ร่วมขายหนังสือพิมพ์กับเด็กน้อย

เรื่องสั้นเรื่องนี้ชี้ชวนให้คิดไปว่าเสกสรรค์เอง มี

สภาพคล้ายเด็กน้อยขายหนังสือพิมพ์ ที่เร่ขายความจริง แต่ใน

ที่สุดก็ต้องแยกตัวออกจาก พทท. เนื่องจากความขัดแย้งเรื่อง

อุดมการที่ พทท.ยึดมั่นตามแนวทางของจีน โดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง

ประจักษ์กิริหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการเปิดโปรงตีแผ่ความไม่ซัง

ศักดิ์สิทธิ์ของแนวทางปฏิบัติแบบจีน "แต่ตาก็ยังไม่วายเหลือไป มองแสงจันทร์จาก เสาไฟฟ้าฟากถนนตรงข้ามอย่างอาลัยอาวรณ์ (หน้า 58) เป็นข้อนำคิดที่เดียวว่า การติดยึดกับรูปแบบใด แบบเดียวมากเกินไปโดยปราศจากการตรวจสอบรับฟังอย่างทั่วด้าน เพื่อกำหนดทิศทางตัดแปลงให้เข้ากับสภาพ เงื่อนไขใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ขบวนการปฏิบัติไทยมีลักษณะคัมภีร์ มีปัญหาว่าจะสามารถ พัฒนาให้สัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพ เงื่อนไขรูปธรรมของสังคมที่เป็นจริงได้อย่างไร ซึ่งเสกสรรค์ไม่ได้กล่าวนัยของประเด็นนี้ไว้ (นฤมิตร สอดสุข 2524 : 106-107)

4.2 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคม จำแนกได้ 8 กลุ่ม คือ

4.2.1 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสังคม

ได้แก่ เรื่องปล่อยนก และเรื่องฝนแล้ง

เรื่องปล่อยนก การปล่อยนกของ "นักทัศนาศร" ชายหญิงคนหนึ่ง ซึ่งมา ท้องเที่ยวร่วมกับคณะนักทัศนาศรกลุ่มใหญ่ อยู่ในสายตาของชายชราผู้หนึ่งที่นั่งอยู่โคน ต้นโพธิ์ในวัด เมื่อนักทัศนาศรเขามา ในบริเวณวัดก็ดูมีชีวิตชีวา ตัวละครหญิงสนทนากับ ตัวละครชายว่าปล่อยนกแล้วจิตใจดีขึ้น ตัวละครชายลังเลสงสัย และรู้สึกเหมือนไม่ได้ ปล่อยนก เพราะทรงขังนกยังไม่ได้ถูกทำลาย การสนทนายังไม่ทันลง เอยคณะทัศนาศรก็ ออกเดินทางต่อไป บรรยากาศในวัดกลับเงียบเชียบ ชายชรายันกายลุกขึ้นและออกเดิน ทิมพำว่า "นักทัศนาศร" "เยอะจริง ๆ"

"ชายชรา" เป็นตัวละครที่นิคมสร้างขึ้นให้เป็นผู้เห็น เหตุการณ์ทั้งหมด รวมทั้งการปล่อยนก ในฐานะผู้ผ่านโลกมานาน เพราะมากด้วยวัยวุฒิ ถ้อยคำสั้น ๆ ที่เอ่ยผ่านปากของชายชราเกี่ยวกับ "นักทัศนาศร" จึงมีนัยลึกซึ้ง บ่งความประจักษ์และ เท้าทันโลกตามความเป็นจริง

นักเขียนได้ใช้ถ้อยสนทนาระหว่าง "เขา" และ "หล่อน" เป็นกุญแจไขสัญลักษณ์ในเรื่อง

"เมื่อที่เราทำอะไร"

"เธอไม่รู้หรือ" หล่อนพูด "ถามเล่นหรือจริง"

"จริง"

"ก็เราปล่อยนก"

"ฉันไม่รู้สิว่าได้ปล่อยนกเลย" เขาพูด "ฉันไม่รู้สิว่าได้ปล่อยอะไรทั้งนั้น"

"ก็เธอปล่อยมันไปแล้วเมื่อไหร่เอง"

"เธอดูที่นี่ซิ" เขาพูดพลางชี้มือ "กรงเปล่าก่องเบ้อเร่อ
กรงสำหรับที่เขาคงเอาไปขังนกอีก การปลดปล่อยจะไม่มีทางเกิดขึ้น
ได้ ถ้ากรงพวกนั้นยังอยู่ จะต้องเอามาพังทิ้งให้หมด"

"เธอบ้าแน่" หล่อนพูด "ยังไม่มีใครทำอย่างนั้น ถ้าทำก็ต้องบ้าแน่"

(นิคม รายวา 2527 : 68)

นก เป็นสัตว์มีปีกบินได้ นกที่อยู่ตามธรรมชาติย่อมสามารถโผบินไปตามใจปรารถนามีอิสระเสรี และมีความสุขตามสภาพ "นก" จึงถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์หมายถึงความมีอิสระเสรีภาพ ดังนั้น "กรงนก" จึงเป็นสิ่งที่กักขังจำกัดไม่ให้มีหรือสูญเสียอิสระเสรี ซึ่งเป็นการฝืนธรรมชาติ ก่อให้เกิดความทุกข์ยากทั้งกายและใจ "กรง" จึงถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ในความหมายดังกล่าว "การปล่อยนก" ของ "นักทัศนศาสตร์" จึงเป็นการช่วยเหลือ ปลดปล่อยผู้ทุกข์ยากจากกรงครอบแห่งความทุกข์ให้ได้รับความสุข ถึงจะเป็นอิสระเพียงชั่วคราวก็ตามที เนื่องจากมี "กรง" อยู่มากมายและยังไม่มีผู้ทำลายมัน

เมื่อประตูกรงเปิด นกกระจาบตัวเล็กกระโดดออกไป

มันขยับปีกบินในอากาศ วนรอบต้นไม้ แล้วหมดแรง

พุบอยู่ข้างพุ่มหญ้าริมตลิ่งด้วยความอ่อน เป่สี่ย คนชาย

นก เข้ามารับกรงคืนไปจากชายหนุ่ม แล้วเอาไปก่อง

รวมกับกรงอื่น ๆ ในกระบุง (นิคม รายวา 2527 : 67)

นกที่อยู่ในกรงที่คับแคบนาน ๆ สภาพร่างกายย่อมอ่อนแอผิดจาก เดิมในที่สุดก็มักจะไป

ไหนไม่รอด "คงต้องถูกจับกลับไปขายอีก เพราะ "นักทัศนจาร" เพียงช่วยเหลือ "ปล่อยนก" อิสระภาพและความสุขที่ได้รับจึงเป็นความพอใจเพียงชั่วคราว ภาพของนกกระจาบตัวน้อยที่กระโดดออกจากกรงแล้วขยับปีกบินในอากาศ วนรอบต้นไม้โพธิ์แล้วหมดแรง เทียบเคียงได้กับภาพความคึกคักที่เกิดขึ้นชั่วคราวในวัด เมื่อนักทัศนจารที่ชายชรากล่าวถึงว่า "แต่งตัวสวย" "มาไหว้หลวงพ่" "พวก เขามาปล่อยนก" แล้วก็จากไป บรรยากาศของผู้ทุกข์ยากที่อาศัยวัด เป็นที่หากินก็กลับสู่ความ เงียบเหงาตามปกติทั้งนี้เพราะ "นักทัศนจาร" เป็นผู้ผ่านมาเพียงชั่วคราวช่วยยาม ผ่านมาแล้วก็ผ่านไปเพียงแค่เห็น เพียงแต่ดูแล้วบางคนก็หยิบยื่นบางสิ่งบางอย่างให้ ก่อให้เกิดความหวังและชีวิตชีวา แต่ไม่มีใครช่วยได้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง คือยังไม่มีใครทำลายกรง "ยังไม่มีใครทำอย่างนั้น ถ้าทำก็ต้องบ้าแน่" อาจเป็นเพราะมันเป็นงานใหญ่เกินกว่าที่ใครคนหนึ่งจะทำได้สำเร็จ

ภาพที่นักเขียนสื่อผ่านสายตาและคำพูดของชายชราเกี่ยวกับ "นักทัศนจาร" ไม่ว่าจะบรรยายถึงสีหน้า ท่าทางการ "แต่งตัวสวย" การวางท่าถ่ายรูป "มาไหว้หลวงพ่" การให้สวดมนต์ขอทาน และการ "ปล่อยนก" แล้วนักทัศนจารก็จากไป หากจะตีความสารที่สื่อมาให้จะเห็นว่า

"แต่งตัวสวย" สื่อความถึงความมีฐานะ

"มาไหว้หลวงพ่" คือการทำบุญตามความเชื่อถือศรัทธาของผู้นับถือพุทธศาสนา รวมความไปถึงการให้สวดมนต์ขอทานและการปล่อยนก คือการให้ทานด้วยทรัพย์และให้ทานชีวิต

"พวก เขามาปล่อยนก" คือการช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากให้พ้นจากสภาวะทุกข์ ตามความเชื่อทางศาสนาว่า "ได้บุญ" "นก" ที่ถูกปล่อยจะมีความหวังในเหตุการณ์เฉพาะหน้า แต่เมื่อนักทัศนจารไปแล้วก็ถูกจับใส่กรงไว้ขายนักทัศนจารคนต่อไป

การ "ปล่อยนก" ของ "นักทัศนจาร" เป็นสัญลักษณ์แทนการช่วยเหลือผู้ยากไร้ในสังคมไทย ที่มีก้าดำเนินการอย่างฉาบฉวยเพียงปลายเหตุ เพื่อ "ทำบุญ" ให้สบายใจเพื่อหน้าเพื่อตา ได้ "ถ่ายรูป"

เมื่อมาถึงจุดนี้จะได้เห็นว่า นิคม รายวา เขียนเรื่องปล่อยนก ขึ้น เพื่อแสดงความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงผู้ทุกข์ยากในสังคม ว่าต้องอาศัยการกระทำด้วยความตั้งใจจริง ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและแก้ไขจุดตันเหตุของความทุกข์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก นิคมชี้ให้เห็นว่าวิธีการช่วยเหลือแบบ "นักทศนาจร" ไม่ได้ผล เพราะเป็นการแก้ปัญหาไม่ตรงจุด ในสังคมมีการช่วยเหลือทำนองนี้อยู่มาก ซึ่งช่วยผ่อนคลาได้ชั่วคราวเท่านั้น

เรื่องฝันแล้ง "บัวคำ" ชวน "คุณ" สามีของเธอให้ไปขุดหา "ไททองคำ" ได้ค้นข้อยตามความฝันของคุณ แต่คุณไม่เชื่อว่าฝันจะเป็นจริงคุณทรบเร้าจากบังคำไม่ได้ ทั้งสองจึงพากันไปขุดหาไททองคำ เมื่อขุดลงไปก็ได้พบไทฝังอยู่จริง ๆ แต่ในไทไม่มีทองคำ บัวคำนำไทกลับบ้าน ส่วนคุณไปตัดฟัน เย็นวันนั้นชาวบ้านมาดูไทและพิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ ว่าเป็น เพราะไม่ขยันงานบูชา เสียก่อนจึงไม่ได้ทองคำตามฝัน ถ้อยคำเหล่านี้สร้างความกดดันแก่คุณอย่างมาก เพราะ เขาไม่ เชื่อว่าความฝันจะเป็นจริงและทำให้เขาพ้นจากความยากไร้ ได้คุณจึงใช้ขวานกระหน่ำทุบไทแตกแล้วลงเรือไป คืนนั้นบัวคำถามคุณถึงการกระทำของเขา

"คุณ" หล่อนพูด "มันโง่รู้ไหมที่ทำอย่างนั้น"

"ใครว่า"

"เขากันทั้งนั้น"

"รู้" คุณพิมพ์่า "เลิกพูดเถอะ"

"ใครคงไม่มาเข้าฝันเราอีกนะ"

"ช่างเถอะ ฉันไม่อยากจะให้ใครมาเข้าฝัน"

"พวกเขาว่าที่นี้กำลังจะเจริญ "บัวคำพูด" ใคร ๆ ก็ว่าอย่างนั้น มันคงจะดีขึ้น จะมีน้ำใช้ตลอดปี มีก่อสร้างอะไรตั้งหลายอย่าง เราคงขายข้าวได้ราคา ไม่ลำบาก เหมือนก่อน"

"เขามาเข้าฝันอีกละซิ"

"ไม่ แต่มันจะจริง"

"ฉันก็อยากจะหวัง" คุณพูด "แต่มันไม่เป็นอย่างนั้น"

"เราคงจะได้อะไรสักอย่าง"

"ได้โทเปล่านะซี"

(นิคม รายวา 2527 : 103)

เมื่อตีความสัญลักษณ์ทั้งหมดแล้วจะเห็นว่า นักเขียนได้เสนอแนวคิดเชิงเสียดสี ถึงการดำเนินงานตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือนโยบายที่รัฐบาลได้ วางไว้อย่างงดงามสวยหรู ซึ่งทำให้ประชาชนเกิดความหวังถึงชีวิตที่ดีกว่า ว่าเป็นดังการ มา "เข้าฝัน" ประชาชน "โทบรรจฺเหตุริญทอง" ที่นำมาเข้าฝันบอกนั้น ในความเป็นจริง เป็นเพียงโทเปล่านะซี ที่สวยงาม เก๋ไก๋ มีลายแปลกให้คนยังพอมีความหวัง รอคอยการ เข้าฝันในครั้งต่อไปซึ่งอาจจะ เป็นจริง การที่คิดทำลายให้จึง เป็นพฤติกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ เป็นเสมือนการปลุกประชาชนให้ตื่นขึ้น เผชิญความจริง คือให้มีความหวังจากแรงกายของตน ซึ่งนักเขียนได้ชี้ทางออกผ่านการกระทำของตัวละครสำคัญในเรื่อง โดยให้คนมุ่งทำงานโดยไม่ฝากความหวังหรือเชื่อในความฝัน

4.2.2 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นไปของสังคม

ได้แก่ เรื่องขอบคุนคะ กรอบหน้าต่าง ความเงียบ และเรื่องสะพาน เช่น

เรื่องความเงียบ ตัวละครหญิงมีปัญหาเรื่องตั้งครรภ์ก่อนแต่งงาน

จึงมาพบตัวละครชายซึ่งเป็นเพื่อนเก่าครั้งเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย เพื่อขอคำแนะนำ แต่คำแนะนำของตัวละครชายไม่เป็นประโยชน์สำหรับเธอ ตัวละครชายเองก็มีความคิดในใจเพียง ว่ามันเป็นเรื่องของเธอ เขารำคาญและต้องการให้สั้นเรื่องเพื่อจะได้ไปทำธุระของตน ระหว่างการสนทนาของตัวละครทั้งสอง นักเขียนได้แทรกกระแสสำนึกของนักศึกษาบางคนรับใช้บ้าง ตัวละครหญิงบ้าง ตัวละครชายบ้าง และเสียงจากความเงียบซึ่งเป็นเสียงจากวิทยุบ้าง เรื่องจบลงด้วยเสียงจากความเงียบ

นักเขียนได้นำรูปแบบการเขียนบทละครมาใช้แยกองค์ประกอบของเรื่องสั้นเรื่องนี้ เป็นส่วน ๆ ได้แก่ ฉาก ตัวละคร บทสนทนา และเสียงจากความเงียบ การนำรูปแบบการเขียนบทละครมาประยุกต์ใช้ในเรื่องสั้น มีนัยถึงชีวิตของมนุษย์ที่เหมือนตัวละครซึ่งต่างแสดง บทบาทของตนเอง องค์ประกอบที่แยกออกจากกัน แสดงถึงการขาดความสัมพันธ์กัน เป็นภาวะที่สื่อสารกันไม่ได้ สอดคล้องกับความคิดของตัวละครซึ่งสนใจแต่เรื่องของตนเอง แม้

ในภาวะที่ตัวละครมีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ตัวละครหญิงที่มาปรึกษาปัญหาชีวิตกับตัวละครชาย บทสนทนาของ เขาก็ยังแสดงให้เห็นความไม่เข้าใจ เอาแต่ใจ และ เห็นแต่ความสำคัญของตนเอง เช่น

บทสนทนา

- ฉันคิดว่าคุณไม่เข้าใจนะ
- ผม เข้าใจ ไอ้สิ่งข้างในนั้นนะ เป็นความยุ่งยาก ผม เข้าใจ โลกนี้ทั้งโลกทุกคนก็มีความยุ่งยากของตัวเอง ผม เข้าใจ ทุกคนต่างมี เรื่องเดือดเนื้อร้อนใจด้วยกันทั้งนั้น
- คุณไม่ได้เป็นเพื่อนฉัน เลย
- ผมรู้สึก เห็นใจ
- คุณก็ทำได้แค่นั้น
- ผมบอกว่าผม เห็นใจ เพราะผมพูดได้เพียงเท่านี้ คนเราทำ ความ เข้าใจกันได้ แต่บางเรื่องมนุษย์ช่วยแทนที่ความ เดือด ร้อน ให้กันไม่ได้
- คุณก็ เหมือนคนอื่น ๆ
- ผมรู้
- เลว เหมือนคนอื่น ๆ
- ผมรู้

(สุชาติ สวัสดิ์ศรี 2531 : 127)

แม้แต่เรื่องใกล้ตัว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน มนุษย์ก็ยังปฏิบัติต่อกันดั่งกล่าว ตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องก็เช่นเดียวกัน นักเขียนได้ใช้การบรรยายจากนักเขียนถ่ายทอด เรื่องราวในกระแสน้ำของตัวละคร แสดงให้เห็นความคิดที่ต่างคนต่างสนใจแต่เรื่อง ของตนเอง นักเขียนได้สร้างตัวละครในเรื่องนี้เป็นสัญลักษณ์ เห็นได้จากการใช้คำเรียกตัว ละครเป็น ผู้ชาย ผู้หญิง คนรับใช้ และนักศึกษา นักศึกษาหมายถึงปัญญาชน ผู้ชายและผู้หญิง เป็นบัณฑิตที่อยู่ในวัยทำงาน คนรับใช้หมายถึงผู้ใช้แรงงาน ทั้งหมดนี้อยู่ร่วมกันในโรงอาหาร ของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง เป็นสังคม เล็ก ๆ ที่จำลองภาพสังคมส่วนรวมซึ่งสมาชิกในสังคม

อยู่ร่วมกันอย่างขาดความรับผิดชอบต่อกัน แม้แต่ในเรื่องที่เกี่ยวกับคนที่ใกล้ชิด เสียงข่าวสงคราม เวียดนามและการประชาสัมพันธ์จากรัฐบาลจึงกลายเป็นเสียงจากความเงิบ เป็นสัญลักษณ์แทนภาวะของการขาดความสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารกันไม่ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นไปของสังคมไทยสมัยนั้น (พ.ศ.2512) ซึ่งตกอยู่ในยุคสมัยของ "ความเงิบ" สอดคล้องกับลักษณะความสัมพันธ์ของมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกในสังคม แสดงให้เห็นว่า "สังคมเป็น เช่นนั้น เพราะคน เป็น เช่นนี้ และคน เป็น เช่นนี้ เพราะสังคม เป็น เช่นนั้น" เมื่อมนุษย์ไม่เห็นความสำคัญ และขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สังคมจึงตกอยู่ท่ามกลางความเงิบ

เรื่องขอบคุณค่ะ นักเขียนสร้างรถ เมล์ในเรื่อง เป็นสัญลักษณ์ หมายถึงสังคมไทยที่อยู่สภาพอ่อนแอไม่มั่นคง ไม่มีความปลอดภัย โดยสร้างในตัวละครสำคัญคือ "นั่งหม่อง" สามารถบิดคสันทุรรับฟังเสียงจากความคิดของคนต่าง ๆ ได้ ผู้โดยสารเป็นกลุ่มคนที่ เป็นสัญลักษณ์แทนประชาชนไทยที่ต้องจำทนกับสภาพของรถ เมล์คันนี้ ที่แล่นไปบนทางสายเดิม มีคนขับและกระเป๋ารถที่ค่อนข้างวางอำนาจและเจ้าอารมณ์ ตกหลุมตกหล่ม สะดุดบ้าง แต่รถ เมล์คันนี้ก็ยังมีมุ่งหน้าต่อไปพร้อมผู้โดยสารเต็มคัน

เรื่องกรอบหน้าต่าง ใช้การบรรยายแบบกระแสสำนึกของตัวละครที่วิญญานออกจากร่างไปขณะที่นอนป่วยหนักอยู่ในโรงพยาบาล และลงเรือไปสู่แสงสว่าง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความหวังใหม่ บนเส้นทางสายใหม่ที่เขาเลือก เพื่อให้พ้นจากความมืด ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสิ้นหวังและหมดหนทางในสังคม เดิม

เรื่องสะพาน "สะพาน" เป็นสิ่งที่นำความเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า ความเจริญมาสู่ท้องถิ่น แต่สะพานก็ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น เปลี่ยนแปลงไป นักเขียนได้ใช้ตัวละคร "ลุงเฒ่า" คนพายเรือรับส่งคนข้ามฟาก เทียบเคียงกับ "แมว" สัตว์เลี้ยงของลุงเฒ่า เมื่อมีสะพานลุงเฒ่าหมดอาชีพและล้มป่วย แม้แกจะยอมรับว่าสะพานนำความเจริญ แต่แกก็ปรับตัวไม่ได้ ลุงเฒ่าตีแมวของแกและมันหนีลุงเฒ่าไปมีคนเห็นมันเดินอยู่บนสะพาน สะพานจึง เป็นสัญลักษณ์ของการเชื่อมโยงระหว่างความเก่าและความใหม่ เป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง แนวคิดตลอดทั้งเรื่องแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงซึ่ง เป็นความเป็นไปของสังคม

4.2.3 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาและความทุกข์ยาก

ในสังคม ได้แก่ เรื่องคนบนต้นไม้ เข้าวันหนึ่ง ต้นทาง ภู ความหวังของบัญชา และ บ่ายของหมอกควัน เช่น

เรื่องคนบนต้นไม้ ตัวละครเดินทางออกจากบ้านเพื่อหาจับลูกนกไปขาย ตามคำแนะนำของเพื่อน เนื่องจากตัวละครและครอบครัวกำลังประสบภาวะลำบากมาก เพราะปัญหาภัยธรรมชาติ และการถูก เบียดเบียนเอาเปรียบจากคนในสังคมด้วยกัน ทำให้ ตัวละครต้องดิ้นรนทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอด เมื่อตัวละครเดินทางมาถึงต้นไม้ที่มีโพรงนกอยู่ ตัวละครบากต้นไม้ทำเป็นขั้นบันไดปีนขึ้นไปเพื่อจับลูกนก ขณะกำลังอยู่บนต้นไม้ เขารู้สึกพอใจ บรรยากาศขณะนั้นและอยากจะเป็นนกสร้างรังอย่างอิสระอยู่บนยอดไม้ เพื่อให้พ้นจากความ สกปรกบนพื้นดิน ตัวละครปรารถนาให้คนเล็ก เบียดเบียนกันและกัน มารักใคร่กัน ขณะที่ เขา คิด เขาก็ปีนสูงขึ้น ไปเรื่อย ๆ จนถึงยอดไม้ แล้วจับลูกนกสามตัวในโพรงนั้นออกมา ขณะที่ พ่อแม่โกรธสั่งด้วยความโกรธและตกใจ

นักเขียนได้เสนอเรื่องคนบนต้นไม้ โดยชี้ให้เห็นสาเหตุที่ตัวละครต้องมาหาจับนก ก็เพื่อนำไปขายให้ได้เงินมาดำรงชีพ ตัวละครไม่มีทางออกอื่น เพราะถูกเบียดเบียนทั้ง จากธรรมชาติและคนด้วยกัน ตัวละครหาจับลูกนกโดยมุ่งเอาชีวิตรอดและลืมคิดไปว่าเขาได้ กำลัง เบียดเบียน รังแกผู้อื่น เช่นที่ เขาก็ เคยถูก เบียดเบียนมาแล้ว นักเขียนได้พยายามชี้ให้ เห็นสาเหตุของความทุกข์เดือดร้อน วุ่นวายที่เกิดขึ้นในสังคม โดยใช้เรื่องนี้ เป็นภาพสะท้อน ในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์

ตัวละคร "เขา" เป็นสัญลักษณ์แทนมนุษย์ในสังคมโลก ที่ต้องดิ้นรนเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด แม้บางครั้งความคิดจะเข้าไปใกล้ถึงจุดมนุษยธรรม แต่ก็ถูกขจัดออกไปเพราะความเห็นแก่ตัว ที่มีมากกว่า ความคิดและการกระทำของตัวละครแสดงให้เห็นชัดถึงธรรมชาติของสัตว์โลก ที่มักคิดถึงแต่ตัวเองและมุ่งเอาตัวรอด ในขณะที่รำพึงรำพันถึงการที่ตนถูก เบียดเบียนรังแก แต่ตนเองก็กำลังเบียดเบียนรังแกผู้อื่นอยู่เช่นกัน โดยลืมคิดไปว่าหนทางเพื่อความอยู่รอดของ คนคือความทุกข์ร้อนของใครบ้าง

พ่อนก แม่ นก ลูกนกสาธิตา เป็นตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่ถูก เบียดเบียน

และอ่อนแอกว่าในสังคม

แนวคิดที่นักเขียนเสนอไว้ในเรื่อง นี้คือ การชี้ให้เห็นว่าความทุกข์ความเดือดร้อนของสรรพชีวิตในโลกนี้เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในสังคมต่างเห็นแก่ตัว และเบียดเบียนกัน เพราะมุ่งเอาตัวรอด

เรื่องต้นทาง ตัวละครสำคัญในเรื่องนี้มีความเชื่อฝังใจว่า การมีลูกปืนฝังอยู่ในกายจะทำให้หนังเหนียว และถ้าหนังเหนียวคนอื่น ๆ ก็จะเกรงใจ ไม่มีใครกล้าข่มเหง เมื่อตัวละครถูกยิงลูกปืนฝังกลางหลัง เขาจึงไม่ยอมไปหาหมอ เพราะกลัวว่าหมอจะผ่าเอาลูกปืนออกแล้วหนังจะไม่เหนียว แต่ตัวละครกลับไม่กลัวอันตรายจากพิษกระสุนฝังใน

หากพิจารณาโดยผิวเผินจะเห็นว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้ ผู้เขียนเขียนขึ้นเพื่อต้องการสะท้อนความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์อย่างไร้เหตุผลของมนุษย์ แต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดตั้งแต่ชื่อเรื่อง จะทำให้ผู้อ่านสะดุดใจว่า "อะไรคือต้นทาง" และ "เป็นต้นทางของอะไร" ซึ่งจะรู้ได้จากการตีความสัญลักษณ์ที่ผู้เขียนสื่อมาให้เห็นได้ชัดจากบทสนทนาของตัวละครรองในช่วงปิดเรื่อง

"ไม่เหมือนยังใจ" เขื่อนพูด "เขาก็เหมือนคนอื่น ๆ
นั่นแหละ ต้องการอมตะ อยากหนังเหนียว คิดว่าจะไม่ตาย
ถ้าปล่อยลูกปืนไว้อย่างนั้น"

มาลีนั่งเงย

"แต่มันเป็นไปได้ยังไง เขาจะตายเร็วขึ้น"

มาลีฟังเฉย

"ความเป็นอมตะกับความตายของเขา มันของอัน
เดียวกัน อยู่บนทางเดียวกัน เขาคิดว่ากำลังเดินทางไปทางรอด
ทั้ง ๆ ที่จะพาเขาไปตาย"

"คงไม่มีใครเป็นอย่างนี้อีกแล้ว" มาลีพูดในความมืด

"มีสิ มีมากด้วย คนที่กำลังหาอมตะด้วยวิธีแบบนี้"

มีทั้งที่อยู่ในป่า ในเมือง ในบริษัท ในสนามรบ ในรัฐสภา"

มาฉิ่งเงียบ เขาจึงพูดต่อ "คนเรานี้แปลก พอ
ถูกปืนฝัง เข้าในตัวก็จะเก็บมันไว้ ทั้งที่เป็นพิษ ก็ไม่ยอมให้เอา
ออก ทั้ง ๆ ที่เราเป็นคนฝัง มันน่าเศร้า"

มาฉิ่งเท้าแขนกับราวไม้ เหม่อไปทางดวงดาวที่เห็น
ยิบยับ "ทำไมต้องเศร้าด้วย คุณก็พยายามช่วยเขาเต็มที่แล้ว"

"คนบางคน" เยื่อนพูดเบา ๆ กลางลมเย็น "ทั้ง ๆ ที่
เห็น แต่เราไม่มีทางช่วยเขาได้เลย ไม่ว่าจะด้วยวิธีไหน"

(นิคม รายวา 2527 : 94)

"ต้นทุน" นั้นคือความปรารถนาหรือความทะยานอยากของมนุษย์ "ต้องการ
อมตะ อยากหนังเหนียว" ประกอบกับความโง่เขลา หลงผิด "คิดว่าจะไม่ตาย ถ้า
ปล้อยลูกปืนไว้อย่างนั้น" "ความเป็นอมตะกับความตายของเขา มันของอันเดียวกัน อยู่
บนทางเดียวกัน เขาคิดว่ากำลังเดินไปทางรอด ทั้ง ๆ ที่จะพาเขาไปตาย"

การที่คนเรา "ต้องการอมตะ อยากหนังเหนียว" นั้น มีจุดมุ่งหมายใด เพื่อให้
"มีคนเกรง" "...ทุกวันนี้ คนตัวเปล่าไม่มีอะไรคุ้มกันจะอยู่ยาก..." สรุปก็คือ
เพื่อสร้างอำนาจ สร้างบารมีในตัวให้คนอื่นเกรงใจในฐานะผู้มี "ดี" เหนือผู้อื่น หรือ
จะเรียกว่าเป็นผู้มีอิทธิพลนั่นเอง

แต่การจะมาถึงจุดของความสมปรารถนาตามความเชื่อของตัวละคร คือการที่
ต้องมี "ลูกปืน" ฝังอยู่ในร่าง ก็ต้องผ่านขั้นตอนที่เจ็บปวดและเสียงอันตรราย เขาต้อง
"ถูกยิง" และทิ้งให้ "ลูกปืน" ฝังอยู่ในเนื้อกาย หากเขาไม่ตายเสียก่อน เพราะพิษ
บาดแผลกระสุนฝังใน เขาก็อาจจะ "หนังเหนียว" และเป็น "อมตะ" และแม้ว่าเขา
จะบรรลุจุดประสงค์ดังกล่าว เขาจะคงความอมตะไว้ได้จริงหรือ ซึ่งนิคมได้ให้คำตอบ
ไว้แล้วโดยผ่านตัวละคร "ความเป็นอมตะกับความตายของเขา มันของอันเดียวกัน อยู่
บนทางเดียวกัน" ลูกปืนจึงเป็นสัญลักษณ์หมายถึงอำนาจอิทธิพลที่คนเราแสวงหาโดยไม่
คำนึงถึงวิธีการที่ได้มา หรือผลที่จะได้รับในขั้นปลาย เป็นสิ่งที่มีทั้งคุณและโทษอยู่ในตัว

แนวคิดสำคัญที่นักเขียนเสนอผ่าน "ต้นทาง" คือ การสร้างอิทธิพลจาก "พิษความร้าย" ที่ฝังอยู่ในตัวนั้น เป็นอันตราย เป็นบ่อเกิดของปัญหาและความทุกข์

เรื่องเช้าวันหนึ่ง ใช้สัญลักษณ์ "งู" เป็นตัวแทนของผู้ฉกฉวยโอกาส และเอารัดเอาเปรียบในสังคม "งู" มาขโมยกินท่านในเล้าที่ตัวละครเลี้ยงไว้ เมื่อถูกจับได้ คนลึกลับกราบไหว้ว่าเป็นงูเจ้าและนำไปใส่แพต้นกล้วยลอยน้ำไป การปล่อยงู คือการปล่อยผู้ผิดให้ลอยนวล เมื่อ "งู" ยังอยู่ "ท่าน" ในเล้าของประชาชนอีกจำนวนมากอาจต้องสูญเสีย "ท่าน" เป็นสัญลักษณ์ความสูญเสียอย่างสูญเสียเปล่า (งูกินท่านแล้วขย้อนออกมา) นักเขียนเสนอให้เห็นสาเหตุของปัญหาและความทุกข์ยากในสังคมว่า เนื่องมาจากการที่เรายังไม่สามารถจัดการกับตัวตนเหตุของปัญหา คือ ผู้เอารัดเอาเปรียบในสังคมได้

4.2.4 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดต่อต้านวัตถุนิยม ได้แก่ เรื่องมนุษย์ข้อมือ และการเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 ทั้งสองเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงผลร้ายที่จะเกิดขึ้นกับมนุษย์ที่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของวัตถุประดิษฐ์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ในเรื่องนี้ได้แก่นาฬิกา (เรื่องมนุษย์ข้อมือ) และรถยนต์ (เรื่องการเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1) ในเรื่องมนุษย์ข้อมือนักเขียนได้สร้างตัวละครสำคัญขึ้นเป็นนักธุรกิจผู้ตกเป็นทาสของเวลา จนในที่สุดทุกอย่างในร่างกายได้หมุนตาม ณ แห่งกาลเวลาที่ข้อมือจนวนร่างฉีกขาด และเรื่องการเคลื่อนที่ของเหล็กหมายเลข 1 นักเขียนได้สร้างให้ "รถยนต์" มีชีวิตขึ้นมายึดครองกรุงเทพฯ และไล่มนุษย์จนตกทะเลตาย ทั้งนาฬิกาและรถยนต์เป็นสัญลักษณ์แทนเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลครอบงำมนุษย์

4.2.5 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาความสัมพันธ์และความขัดแย้งในสังคม ได้แก่ เรื่องทะเลเพลิง งูกินนา ดอกไม้ จากหินสู่ดิน ความในใจของกระดูกจรเจ้า ฝรั่ง กุหลาบ นกและหนอน คนดำน้ำ สวรรพยา ชาวนาและนายห้าง เจ้าเมือง ศพ และอีเหี้ยยว เช่น

เรื่องสวรรพยา มีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ภาค ได้แก่ ภาคสวรรคต และเมืองดิน

ภาคสวรรค์ กล่าวถึง "หลายชีวิต" ที่ได้ถือกำเนิดขึ้นในทิพยสถาน "หลายชีวิต" เหล่านั้นต่างถกเถียงแย้งกันเป็นใหญ่ จนกระทั่งมี "ร่างสีเขียวแวววาว" แหว่ม่านฟ้าลงมาด้วยท่าที่องอาจ" พร้อมชมพูรวิวาร "ร่างสีเขียวแวววาว" เอ่ยเรียกหลายชีวิตนั้นว่า "ผู้สืบผลบุญ" และตั้งตนเป็นผู้ไขปัญหา และได้ประกาศว่าตนคือ "องค์อินทร์" ของหมู่เทพซึ่งก็คือหลายชีวิตเหล่านั้น ซึ่งเข้าใจว่าตนเป็น "เทพ" โดยคิดเอาจากคำบอกเล่าของ "ร่างสีเขียวแวววาว" เรื่องในภาคสวรรค์ปิดฉากลงหลังจาก "องค์อินทร์" ได้เล่าถึงความ เป็นไปในทิพยสถานตามคำขอของเหล่า "เทพ"

สิ้นกระแสสั่ง เสียงเท่กล่อมประเลง เพลงก็ก้องกึกกังวาน

ไกลหลายหมื่นโยชน์ เหล่าทวยเทพจึงทอดตัวลงพอนพาน ด้วย

อาการสำราญในทิพยสถานนั้นแล (ลาว คำหอม 2529 : 129)

เมืองดิน กล่าวถึงชายแก่คนหนึ่งเดินทิวกระบองยาพิษออกมาจาก "คูหาน้อย" ปลายสวน พร้อมกับพูดพึมพำว่า "อ้ายฉิบหายนับวันก็ยิ่งแต่่มาก คราวนี้เห็นจะเกลี้ยงเสียที มีไอ้หัวเขียวลอดขึ้นมาได้ตัวเดียว" (ลาว คำหอม 2529 : 129)

เรื่องสวรรค์เป็นเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่สร้างสัญลักษณ์ขึ้นอย่างซับซ้อน ผู้อ่านต้องตีความสัญลักษณ์ถึง 2 ชั้น จึงจะสามารถเข้าใจแนวคิดของเรื่องได้ นักเขียนได้ใช้ "เมืองดิน" เป็นเหมือนกุญแจไขสัญลักษณ์ในภาคสวรรค์ให้กระจ่างชัดขึ้นมา จากการที่นักเขียนกล่าวถึงชายแก่ที่ได้นำยาพิษไปรดกำจัด "อ้ายฉิบหาย" ในส้วมหลุม (คูหาน้อย ปลายสวน) มีแมลงวัน (ไอ้หัวเขียว) รอดมาได้ตัวหนึ่ง ผู้อ่านจึงเข้าใจได้ว่า "อ้ายฉิบหาย" ในส้วมหลุมนั้นคงจะหมายถึงหนอนและแมลงวัน เพราะเมื่อมีแมลงวันมาตอมอุจจาระก็ย่อมต้องเกิดหนอนขึ้นจากไข่ของแมลงวัน เมื่อผู้อ่านเกิดความเข้าใจในช่วงนี้ ก็จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างเรื่องราวทั้ง 2 ภาค ผู้อ่านจะเข้าใจได้ชัดเจนเมื่อพิจารณาคำอธิบายถึง "ทิพยสถาน" ขององค์อินทร์ที่มีใจความสำคัญว่า ทิพยสถานมีอายุไขโล่เสียกับโลกมนุษย์ สถานที่ตั้งไกลกว่าจากแผ่นดินฟ้าถึงผิวโลกประมาณสองศอกสองวา ทุกสิ่งในทิพยสถาน เป็นสีทอง ไม่ร้อนไม่หนาว เมื่อหิวก็จะมีอาหารเอย โอชลอยลงมาจากนภากาศ สิ่งเหล่านี้ผู้อ่านจะนำไปผนวกกับอาการ "ทอดตัวลงพอนพาน" ของเหล่าทวยเทพ และ

ภาพขององค์อินทร์ที่เป็น "ร่างสี เขียวแหวกม่านฟ้า" ปรากฏกายพร้อมกับเสียง "ดนตรีเสนาะ" ขณะพูดก็จะ "อุมือไปมา" ผู้อ่านจะ เข้าใจสัญลักษณ์ในชั้นแรกได้ชัดเจนว่า แท้จริงแล้ว "ทิพยสถาน" คือสวรรค์ "องค์อินทร์" คือ แผลงวันหัวเขียว และ "ทวยเทพ" คือ หนอนในสวรรค์

จากพฤติกรรมของหนอนและแผลงวันในสวรรค์ซึ่งนัก เขียนสร้างขึ้น เลียนแบบมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านคิดต่อ เฝื่อนไปได้อีกชั้นหนึ่งว่านัก เขียนได้สร้างตัวละครและสังคมในสวรรค์ขึ้น เป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นไปในสังคมมนุษย์ และได้แสดงสังขารประการหนึ่งของชีวิตไว้ว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมพอใจในสิ่งที่เหมาะสมกับสภาวะ เผ่าพันธุ์ของตน เช่น ธรรมชาติของหนอนย่อมเกิดในที่สกปรก ดัง เช่นสวรรค์ และมีอาจเป็นอาหาร หนอนย่อมพอใจเสพอาจในสวรรค์ เสมือนเทพอิมอาหารทิพย์ในทิพนคร หนอนจึงอาจเข้าใจว่าตนเป็น "เทพ" และเรียกตนว่าเป็น "เทพ" เพราะ "นั่นสุดแต่แต่ท่านจะ เข้าใจและเรียกตนเอง" (ลาว คำหอม 2529 : 127) หนอนจึงอาจเป็นเทพด้วยการสมมุติ และแผลงวันหัวเขียว จึงอาจเรียกตัวเองว่าเป็นองค์อินทร์ และตั้งตัวเองขึ้นเป็น "พระยา" ปกครอง "ทิพนคร" แห่งนี้ ในขณะที่ทั้ง "หนอนและแผลงวัน" เป็นเพียง "ไอ้ฉิบหาย" ในสายตาของชายแก่เท่านั้น

การปกครองในสังคม เป็นสิ่งสมมุติ ชนชั้นและระบอบการปกครองในสังคมก็เป็น สิ่งสมมุติที่คนในสังคมร่วมสมมุติขึ้นมาและยอมรับนับถือร่วมกัน ประชากร "หนอน" ซึ่งล้มตาศั้นมาก็อยู่ในสังคมสวรรค์ ไม่รู้จักอะไรเลย และสมาชิกในสังคมก็ล้วนไม่รู้อะไรเช่นกัน เมื่อมาพบผู้ฉลาดกว่า มีทั้ง "ลูกล่อลูกชน" ดังเช่น "แผลงวันหัวเขียว"ในสวรรค์ ประชากร หนอนจึงยอมรับฐานะของ "บริวาร" ผู้อยู่ใต้การปกครองโดยเต็มใจและเชื่อฟัง "พระยา" นั้นทุกประการสถานการณ์ในสังคมมนุษย์ก็เช่น เดียวกัน ผู้ฉลาดกว่าเท่านั้นจึงสามารถเป็น ผู้ปกครองและอยู่รอดได้ในสังคม"..... มีไอ้หัวเขียวลอดขึ้นมาได้ตัวเดียว" (ลาว คำหอม 2529 : 129)

จากการตีความระบบสัญลักษณ์ที่นัก เขียนสื่อความมาให้อย่างรอบคอบ จะเห็นได้ ว่า เรื่องสวรรค์เป็น เรื่องที่แสดงแนวคิดเชิงวิเคราะห์และสะท้อนสภาพสังคม

เรื่องคนค้ำน้ำ กล่าวถึง หญิงคนเลี้ยงผักบุ้ง คนตกเบ็ดคนถือฉมวก และคนค้ำน้ำ คนทั้งสี่ได้มาพบกัน ณ บึงแห่งหนึ่งซึ่งเป็นแหล่งที่ตัวละครทั้งหมดต่างร่วมใช้สถานที่แห่งนี้ด้วยวัตถุประสงค์ต่างกัน และต่างก็แสดงว่าการกระทำของตนดีกว่า แต่เมื่อคนถือฉมวก เห็นการกระทำของคนค้ำน้ำแล้ว จึงเกิดความสงสัยแล้วว่าอะไรจะดีกว่ากัน

"คนค้ำน้ำ" เป็น เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่ใช้ตัวละครเป็นสัญลักษณ์ โดยใช้ชื่อกลุ่มบุคคลตามอาชีพ เป็นคำเรียกชื่อ ได้แก่ หญิงเลี้ยงผักบุ้ง คนตกเบ็ด คนถือฉมวก และคนค้ำน้ำ คนแต่ละคนเป็นสัญลักษณ์แทนคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม คนทั้งสี่ต่างใช้ "บึงใหญ่" เป็นแหล่งประกอบกิจการและแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน บึงใหญ่จึงเป็นสัญลักษณ์แทนสังคม คนสามคนแรกทำงานของตนโดยไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อกัน แต่คนค้ำน้ำและพฤติกรรมของ เขาก่อความฉงนสนเท่ห์แก่คนทั้งสาม โดยเฉพาะคนถือฉมวกและคนตกเบ็ด ซึ่งได้รับผลกระทบในแง่ลบจากคนค้ำน้ำ

เรื่องคนค้ำน้ำได้ใช้พฤติกรรมของตัวละครสัญลักษณ์ทั้ง 4 ตัว เป็นแกนในการดำเนินเรื่อง แสดงแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ของคนในสังคม ซึ่งอาจเกิดปัญหาจาก เรื่องของผลประโยชน์ จึงอาจทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนต่างกลุ่มได้

แนวคิดที่เสนอผ่าน เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ เรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่องทะเลปลิง งูกินนา ดอกไม้ และ ความในใจของกระดูกจระเข้ แสดงแนวคิดขึ้นำการปฏิบัติ เพื่อการปฏิบัติของคนซึ่งถูกกดขี่ในสังคม คือการลุกขึ้นมาก่อสู้ อย่างไม่ยอมแพ้ เพราะความเปลี่ยนแปลงเพื่อล้มล้างพลังอำนาจ ต้องมาจากพลังอำนาจที่เหนือกว่า คือการรวมพลังเพื่อการต่อสู้ เช่น "เริง" ต่อสู้กับ "ฝูงปลิง" ในความฝันและศึกลิ้นใจต่อสู้ "สาย" ตัดสินใจ "ทันปากกระบอกปืน" กลับไปต่อสู้กับพวก "งูกินนา" ตัวละครในเรื่องความในใจของกระดูกจระเข้ เข้าร่วมกับกลุ่มคนหนุ่มต่อสู้กับ "กองทัพปีศาจ"

การเปลี่ยนสภาพจาก หินสู่ดิน ก็เช่นเดียวกัน เนื่องมาจาก "สายอสูรนิบาต" ที่พาดลงมาทำลายให้หินแตก เป็นชิ้น เล็กชิ้นน้อย

ฝรั่ง กุหลาบ นกและหนอน แสดงแนวคิดถึงการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ความสัมพันธ์

ระหว่าง ฝรั่ง - กุหลาบ - นก - ทนอ และเจ้าของสวน เป็นสัญลักษณ์แทนความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งด้านบวกและด้านลบ ตามวิถีทางของธรรมชาติ

4.2.6 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดคัดค้านกฎเกณฑ์บางประการของสังคม ได้แก่ เรื่องไอ้ดั่ง - ต่อง

เรื่องไอ้ดั่ง - ต่อง ตัวละครเล่า "นิทานหลอกเด็ก" ล้อเลียนกฎเกณฑ์ของสังคม เรื่องการหยุดยั้งตรงเคารพธงชาติ ตัวละครเล่าเรื่องอย่างน่าขันถึงเหตุการณ์ช่วงเช้าและเย็นเมื่อเพลงชาติดังขึ้น ผู้คนต่างพากันหลีกเลี่ยงการยืนตรงเคารพชาติกันอย่างสุดชีวิตราวหนีภัยสงคราม ผู้คนต้องบาดเจ็บจากอาการน้ำย่อยเป็นพิษ เพราะสาเหตุที่หลบหนีก่อนมีเพลงชาติ คนที่ต้องยืนเคารพธงชาติก็เพราะหนีไม่ทัน เรื่องจบลงด้วยคำสรุปนิทานของตัวละครว่า ไม่น่าเชื่อว่าในโลกนี้จะมีบทเพลงที่ทำให้น้ำย่อยของคนเป็นพิษได้

นักเขียนได้ใช้ "นิทาน" ในเรื่องเป็นสัญลักษณ์แสดงความคิดคัดค้านกฎเกณฑ์เรื่องการยืนตรงเคารพธงชาติทุกเช้าและเย็น ซึ่งนักเขียนไม่เห็นด้วย โดยสร้างให้ตัวละครในเรื่องต่างทำพฤติกรรมหลบเลี่ยงการเคารพธงชาติกันอย่างน่าขัน โดยใช้ "ไอ้ดั่ง - ต่อง" เป็นสัญลักษณ์ หมายถึงสัญญาณก่อนเสียงเพลงชาติจะดังขึ้น ซึ่งเป็นเสียงเตือนให้ตัวละครในเรื่องรีบหลีกเลี่ยงให้พ้นจากสถานการณ์ที่ต้องยืนตรง

แนวคิดที่นักเขียนสื่อผ่านการแสดงออกของตัวละครเป็นสัญลักษณ์ที่น่าสนใจคือกฎเกณฑ์ของสังคมบางประการเป็นสิ่งที่ไร้สาระและควรแก้ไข

4.2.7 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดแปลกแยกจากสังคม ได้แก่ เรื่องรถไฟเด็กเล่น กำแพง และเอกสิทธิ์ชน เช่น

เรื่องกำแพง ผู้บันทึกได้ถ่ายทอดเหตุการณ์ที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นเหตุการณ์จริงที่นำมาเล่าอ้าง และเหตุการณ์ในความคิด ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึก สัญลักษณ์ที่นักเขียน

ใช้มักปรากฏ เป็นถ้อยคำสัญลักษณ์ใช้อยู่ตลอดเรื่อง สัญลักษณ์ที่เด่นที่สุดในเรื่องและผู้เล่า กล่าวถึง เป็นระยะโดยตลอดคือ "กำแพง" ซึ่งกั้นระหว่างผู้คนในสังคม เป็นกำแพงไปรุ่งแสง ให้บรรยากาศและความรู้สึกที่อัดอัดและแสดงแนวคิดที่แปลกแยกจากสังคมแบบนี้

เรื่องรถไฟ เด็ก เล่น ตัวละครย้ายอยู่ตลอดเวลาถึง เรื่องที่เขาถูกรถไฟ เด็ก เล่นจนตาย นักเขียนได้ใช้รถไฟ เด็ก เล่น เป็นสัญลักษณ์แทนสังคมของชนชั้นกลางที่ตัวละคร เบื่อหน่าย การตายของตัวละคร เป็นความตายในความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร เท่านั้น

4.2.8 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดคัดค้านค่านิยมและการสร้างค่านิยม บางประการของสังคม ได้แก่ เรื่องอัตชีวประวัติ และวีรบุรุษใต้ผ้าดิน เช่น

เรื่องวีรบุรุษใต้ผ้าดิน ตัวละครคือพลทหารดอกไม้สีขาวซึ่งหนีออกจาก สมรภูมิล่องแจ้งเมื่อสามปีก่อน แต่เขากลับได้พบว่าทางการได้อ้างถึงวีรกรรมของเขา และยกย่องให้เป็นวีรบุรุษ ทั้งยังปั้นรูปของเขาสร้างเป็นอนุสาวรีย์และประกาศยกย่อง เชิดชูวีรกรรม ตัวละครทนต่อคุณธรรมของตนเองไม่ได้ เนื่องจากเรื่องนั้นไม่เป็นความจริง เพราะ เขา เป็น เพียงทหารหนีทัพ และสมัครไปรบเพื่อปากท้อง เขาจึงคิดจะอธิบายให้ ประชาชนรู้ความจริง กลางดึกคืนนั้นตัวละครได้เข้ามาดำตัวหนึ่ง แหะร่างล้วงใส่ทวารูปนั้น จนทั่ว แล้วเอาซากหมาสีดำเสียบไว้บนดาบปลายปืน

ฉัน เดินถือมีด เบือน เลือด เดินไปบนท้องถนน

ภายหลังจากการทิ้งคำอธิบายกับประชาชน เรียบร้อยแล้ว

ฉันรู้สึกมีความสุขที่ทำความจริงให้ปรากฏออกมาต่อสาธารณชน
พรุ่งนี้ เข้าประชาชนจะตื่นขึ้นจาก เตียงนอนและพบว่าอนุสาวรีย์
วีรบุรุษของเขานั้นมีหมาเน่า ๆ ตัวหนึ่งเสียบอยู่ด้วย เขาจะ
ได้เรียนรู้ว่าวีรบุรุษนั้น ไม่ได้อุปลักษณ์ขึ้นได้ง่าย ๆ

(สุวัฒน์ ศรีเชื้อ 2526 : 116)

ตัวละครเดินไปได้ไม่นานก็ถูกตำรวจจับกลับมาที่อนุสาวรีย์ ซึ่งมีคนจำนวนมาก มุงดูอยู่ เมื่อเขาตอบรับคำถามของผู้ว่าราชการจังหวัดว่าเป็นคนเอาหมาไปใส่อนุสาวรีย์

ฝูงชนได้รายล้อม เข้ามารุมประหัตประหาร ทั้ง ๆ ที่เขาตะโกนบอกความจริงว่าตัวเขาคือ
พลทหาร ดอกไม้ สีขาว แต่ก็ไม่มีใครฟัง

...ประชาชนผู้มีความมิดบังตาพุ่งตรงถึงตัวฉัน ช่วยกันยื้อยุด
รุมทั้งฉันด้วยมือไม้และตีน ฉันล้มลงพยายามบอกพวกเขาว่า
ฉันเป็นใคร เขาควรจะทำลายรูปปั้นกมลวงไม้ไข้ทำลายฉัน
แต่ทุกอย่างเข้าไปเสียแล้ว กระแสคลื่นแห่งความบ้าคลั่งได้
ครอบงำพวกเขา ไฉนที่พระอาทิตย์จะส่องแสงถึง
ฉันนอนอยู่ใต้พวกตีนของเขา และฉันมองไม่เห็นอนุสาวรีย์
ของฉันอีกเลย

(สุวัณณ์ ศรีเชื้อ 2516 :121)

เรื่องวีรบุรุษใต้ฝ่าตีน เป็น เรื่องที่ตัวละครกระทำพฤติกรรม เป็นสัญลักษณ์แสดง
แนวคิดขัดแย้งกับค่านิยม เดิมในสังคม ใน เรื่องการเชิดชูวีรกรรมของวีรบุรุษ โดยนักเขียน
สร้างเรื่องให้เห็นอีกมุมหนึ่งซึ่งเป็นผลจากการสร้างวีรกรรม อันเนื่องมาจากเหตุผล
เรื่องปากท้องมากกว่าความเสียสละ การที่ตัวละครผู้เป็น "พลทหารดอกไม้ สีขาว"
ตัวจริงฆ่า "หมาดำ" แล้วนำเลือดทาอนุสาวรีย์ทั้งยังเสียบชากหมาไว้ที่คาบปลายปืน
เป็นสัญลักษณ์ที่ตัวละครต้องการให้ประชาชนได้ เข้าใจว่า ความเป็นวีรบุรุษนั้นไม่ใช่เป็น
กันได้ง่าย ๆ เพียงความสามารถในการฆ่าหมาตัวหนึ่ง "หมาสีดำ" ในที่นี้จึงเป็นสัญลักษณ์
ของความจอมปลอม ที่นักเขียนใช้เย้ยหยันการสมมุติสร้างวีรบุรุษ

4.3 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับชีวิต จำแนกได้ 3 กลุ่ม คือ

4.3.1 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ได้แก่ เรื่อง
ศึกอุ้มง ไข่มุกที่หายไป คนและคนบ้า บนที่ราบสูง นกสีเหลือง ลูกงุ่น แดดกรรม บนยอดไม้
มาจากไหน มาอย่างไร จะไปไหน ฉันและเขา สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ดี ไม้เมา ลานทราย
ลูกพ่อคนหนึ่ง (ถากไม้เหมือนหมาเสีย) เช่น

เรื่องศึก ตัวละครสำคัญชื่อสี เต็ม เขาเป็นชายหนุ่มฉกรรจ์ที่เพิ่งพ้นโทษ

พ่อของ เขาฝากฝัง เขาไว้กับลุงบุญปลูกซึ่งช่วยอุปถัมภ์ เขาตั้งลูก เขาเดินทางล่องข้าว เปลือกของลุงบุญปลูกที่จะนำไปขาย ตลอดเวลา เขาคิดฟุ้งซ่านสับสนถึงบรรดาเพื่อนเก่า ๆ ที่มาชักชวนให้ไปสมทบ แต่ติดขัดที่ไม่มีเงิน สีเทิ้ม เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงในจิตใจ สองฝ่ายว่าจะชิงเงินจากลุงบุญปลูกหรือไม่ เขารู้สึกกลัว "จระเข้" ที่โหดร้ายซึ่งกำลัง ฟาดทางอย่างรุนแรงอยู่ในใจของเขา ขณะเดินทางลุงบุญปลูกถ่อคันซุงจนเสียหลักหล่นลงน้ำ สีเทิ้มกระโจนลงไปช่วยดันลุงบุญปลูกขึ้นมาได้ แต่ตนเองถูกซุงหนีบข้อเท้าไว้ เขาต่อสู้กับความเจ็บปวดสุดแรง ตะโกนเรียกเอาดาบมา แล้วตัดข้อเท้าส่วนที่ถูกหนีบขาดไป ปาก ก็พร่าพูดถึงจระเข้สีเทิ้มถูกพามารักษาบาดแผล เขาเอ่ยกับลุงบุญปลูกว่าไม่ต้องกลัวจระเข้ เพราะ เข่ามันตายแล้ว

"ศึก" เมื่อเห็นหรือได้ยินคำนี้ ผู้อ่านคงนึกไปถึง สงครามและการต่อสู้ แต่การต่อสู้ในเรื่องนี้ เป็นศึกใหญ่ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละครสำคัญระหว่าง จิตฝ่ายสูง (ดี) กับจิตฝ่ายต่ำ (ชั่ว) ซึ่งศึก เช่นนี้มีอยู่และเกิดขึ้นได้ในจิตใจของมนุษย์ ปุถุชนทุกคน

"จระเข้" ที่ปรากฏอยู่ตลอดเรื่องนี้ไม่ใช่ ที่เป็นสัตว์จริง ๆ แต่เป็นสัญลักษณ์ หมายถึงจิตฝ่ายต่ำที่มีความคิดเลวทรามชั่วร้าย "จระเข้เข้าฟาดทาง" หมายถึงอำนาจฝ่ายต่ำ ที่รุนแรงกำลังรุกเร้าอยู่ในจิตใจ การที่สีเทิ้มพันข้อเท้าของตนขาด เป็นการกระทำที่เป็น สัญลักษณ์ หมายถึงการต่อสู้เอาชนะความชั่วได้สำเร็จด้วยจิตใจที่เด็ดเดี่ยว มั่นคงและการ ที่สีเทิ้มบอกลุงบุญปลูกว่าเขาฆ่าจระเข้ตายแล้วไม่ต้องกลัวมัน คือการที่สีเทิ้มเอาชนะใจตนเองได้โดยเด็ดขาดแล้ว

แนวคิดหลักที่ปรากฏชัดในเรื่องนี้คือ มนุษย์สามารถเอาชนะจิตฝ่ายต่ำ ในใจตนเองได้ถ้ามีความตั้งใจจริงและพลังใจที่ เข้มแข็ง เด็ด เดี่ยว มั่นคง

เรื่องลานทราย กบตัวหนึ่งกำลัง เวียนวนบนลานทราย มันได้พบซากของกบ อีกตัวหนึ่งบนลานทรายแห่งนั้น..ขณะที่มัน เผลอเหยียดแขนขาตามรูรอยของซากมันได้ถูกทำร้าย จากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นวงล้อมที่รุ่ม เข้ามาทำร้าย ทำให้มันคาดหมายได้ว่าากว่าจะกลายเป็น

ชากองผ่านความเจ็บปวดยิ่งกว่า และแล้วมีน้ำอุ่นราดลงมาจากสิ่งที่ยากจะเท่าทัน มีกลิ่นเฉพาะทำให้มันโง่หัวขึ้นได้ เมื่อมันคิดทวิงล้อมจะรวมเข้าทำร้าย แต่เมื่อมันติดเผชิญกับการถูกรุมทำร้ายวงล้อมกลับเลิกลาไป กบตัวนี้ได้เวียนวนอยู่บนลานทรายและพบว่าได้กลับมาตรงที่เก่า เมื่อมันเริ่มรู้สึก เพลิด เพลินกับลานทรายสีเหลืองสวยแลเห็นฟ้าเหมือนปลอดประโลมใจ วงล้อมก็เข้ามารุมทำร้ายเช่นที่เคย มันแหว่เสียงแห่งหง่างจากทิศใดทิศหนึ่ง มีหยาดน้ำอุ่นหลังรดมาจากสิ่งที่ยากจะเท่าทัน ทำให้มันคืนสติ ก้าวเดินทางจากเงาร้าย มันนึกถึงการเดินทางของชากสีคล้ำ และไม่ต้องการเป็นอีกชากหนึ่งบนลานทราย มันมองไปเห็นสีฟ้าปลอดประโลมเร้ารอ มันก็รู้สึกว่ามันสะดุดแอ้งรูปรอยที่คุ้นตา แล้วเงาตะมินก็เข้ามารุมล้อมให้ความเจ็บปวดเช่นที่เคยเป็น

นักเขียนได้สร้างให้ "กบ" ในเรื่องนี้เป็นสัญลักษณ์แทนมนุษย์ที่ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม นัยสัญลักษณ์สื่อจากภาพของกบที่ไม่ใช่ลักษณะของกบตามภาวะปกติมันหลงเพลินอยู่กับสิ่งแวดล้อม แล้วถูกรุมล้อมทำร้ายครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อมีสติจากน้ำอุ่น ๆ ที่ราดรดลงมา และพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับสิ่งที่รุมล้อม วงที่ล้อมทำร้ายกลับถอยห่างวนเวียนอยู่เช่นนี้ ดึงความคิดของผู้อ่านให้เชื่อมโยงมาถึงวิถีชีวิตของตนเองที่กำลังดำเนินอยู่ในสังคม เช่นเดียวกับกบที่เวียนวนอยู่บนลานทราย เวลาใดที่ "เปลอ" คือการขาดสติไม่รู้เท่าทัน สิ่งแวดล้อม นั่นคือการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาด เช่นเดียวกับ "ชากสีคล้ำ" จึงต้องได้รับบทเรียนคือความเจ็บปวด สิ่งที่จะช่วยให้คืนสติสู่น้ำอุ่น ๆ ที่มีกลิ่นเฉพาะราดลงมาจากสิ่งที่ยากจะเท่าทัน เป็นสัญลักษณ์หมายถึงธรรมะจากศาสนา ตีความได้จากสัญลักษณ์ "เสียงแห่งหง่าง" ที่แหว่มาก่อนมี "หยาดน้ำอุ่น ๆ" มีกลิ่นเฉพาะจาก "สิ่งที่ยากจะเท่าทัน" ราดลงมา "เสียงแห่งหง่าง" นั่นคือเสียงระฆัง ซึ่งเชื่อมโยงให้คิดไปถึงวัด และวัดเป็นสัญลักษณ์ของศาสนา

แหว่เสียงแห่งหง่างจากทิศใดทิศหนึ่ง มีหยาดน้ำอุ่น ๆ
หลังรดลงบนศีรษะ กลิ่นเฉพาะบอกให้รู้ว่าเป็นน้ำจากสิ่งที่ยากจะ
เท่าทันนั่นเอง คือสติพอจะดึงลึกลับเข้าปากตามปกติ...
(วัฒน์ วรรณยางกูร 2529 ข : 126)

เมื่อมีสติคือการรู้เท่าทันชีวิตจึงสามารถรอดพ้นจากการถูกรุมทำร้าย สิ่งที่รุ่มล้อมทำร้าย อาจหมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้

และหากตีความให้ลึกลงไปอีกระดับหนึ่ง ภาพของกบที่เวียนนอนอยู่บนลานทราย มีทั้งสุขและทุกข์ รอดพ้นและถูกทำร้าย ทั้งเพลอไหลและได้สติทั้งคิดหนีและเผชิญหน้า ครึ่งแล้วครึ่งเล่าวนเวียน เป็นวัฏจักรอยู่เช่นนั้น การเวียนนอนอยู่บนลานทรายของกบ เป็นสัญลักษณ์แทนการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารของผู้ที่ยังไม่รู้เท่าทันชีวิต ขาดสติกำกับการกระทำของตน เพื่อพาดนให้รอดพ้นจากทุกข์ภัยไปได้

แนวคิดที่นักเขียนใช้สัญลักษณ์สื่อสารมาให้ในเรื่องนี้ เตือนสติมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตอยู่ในโลกหรือในสังคมด้วยความเท่าทัน การเพลอไหลขาดสติเป็นเหตุของการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาด และทำให้เกิดความทุกข์เดือดร้อนในปัจจุบันและเป็นปัจจัยของการเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ

4.3.2 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาชีวิต ได้แก่ เรื่องสงครามและเรื่องการเดินทางไปยังท้องทุ่ง ทั้งสองเรื่องที่ใช้สัญลักษณ์เสนอแนวคิดเรื่อง การเกิดและการตาย เช่น

เรื่องการเดินทางไปยังท้องทุ่ง ในวันหยุดรัฐธรรมนูญ ตัวละครตื่นขึ้นมาและนึกถึงความมั่งคั่งของบรรยากาศธรรมชาติของท้องทุ่งในชนบท ตัวละครคิดฝันถึงภาวะการให้กำเนิดและการกำเนิดชีวิต เขาได้ออกเดินทางไปยังท้องทุ่ง และพบว่าสภาพชนบทกำลังเปลี่ยนแปลงไป เพราะความเจริญที่ขยายออกมา ตัวละครเดินไปตามค้นหา ได้พบคนหลายคนที่กำลังแบกหีบศพไปวัด คนที่เดินตามหีบศพมาพบกับตัวละครว่า ผู้ตายยังไม่สมควรตายทั้งที่ยังไม่ได้เกี่ยวข้าว. ภาวะยังไม่เสร็จสิ้นเช่นนี้ ตัวละครจึงคิดขึ้นได้ถึง ความไม่แน่นอนและความผิดกาลเทศะซึ่งเกิดขึ้นได้เสมอในชีวิตมนุษย์

"การเดินทางไปยังท้องทุ่ง" เป็นเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่นักเขียนพรรณนาภาพธรรมชาติของท้องทุ่งไว้อย่างงดงาม กล่าวถึงการเกิดของตัวละครเชื่อมโยงกับภาวะการให้กำเนิดและการกำเนิดชีวิตของมนุษย์ ด้วยการใช้องค์ประกอบและบทอัศจรรย์เป็นสัญลักษณ์

นักเขียนแสดงให้เห็นการเกิดและการตายซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่คู่กัน เริ่มจากการเกิดของข้า
ออกรวงจนเก็บเกี่ยวได้คือความตาย เชื่อมโยงมาถึงการเกิดของมนุษย์

นั้นความตายใช้ไหม ฆนิตีต้อนรับ เปิดประตู
เข้ามาเลย หญิงสาวคนนี้ได้เสียงเจ้ามาตั้งแต่เจ้า
ยังอยู่ในท้อง

(สุชาติ สวัสดิ์ศรี 2531 : 163)

คือการที่มนุษย์ให้กำเนิดมนุษย์เพื่อสืบทอดเผ่าพันธุ์ เพราะไม่วันหนึ่งวันใดมนุษย์ก็ต้องตาย
เมื่อมีการเกิดการตายได้รอคอยอยู่แล้ว เชื่อมโยงมาถึงเมื่อความเจริญได้เข้ามาสู่ชนบท
นั่นคือภาวะการเกิดของความเจริญ แต่ในขณะที่เดียวกันการที่ท้องทุ่งต้องเปลี่ยนแปลงไป
เป็นถนน ที่ดินจัดสรร ดึงแถว เป็นต้น ก็คือการตายของท้องทุ่งและความบริสุทธิ์ตามธรรมชาติ

นักเขียนได้แทรกบทสนทนาระหว่างตัวละครกับหญิงชราที่ตัวละครได้พบระหว่างทาง
เป็นบทสนทนาที่แทรกเข้ามาเพื่อช่วยไขแนวคิดของเรื่องให้เด่นชัดขึ้น เป็นสัญลักษณ์ที่ต้อง
ตีความ ความเป็นสัญลักษณ์เห็นได้ชัดจากการใช้บทสนทนาที่เข้ามาโดยไม่มีความต่อเนื่องกับ
เนื้อหาที่นำมา โดยให้หญิงชราถามตัวละครว่าวันนี้เป็นวันอะไร ตัวละครตอบว่าเป็นวัน
รัฐธรรมนูญ หญิงชราจึงพูดว่า ".....มิน่าเล่ามันถึงได้หนาว..." (สุชาติ สวัสดิ์ศรี
2531 : 166)

การที่หญิงชราเห็นความสำคัญของวันรัฐธรรมนูญเพียง เป็นสัญลักษณ์ของการเข้า
ฤดูหนาวทำให้เห็นได้ชัดว่า "หญิงชรา" เป็นตัวละครสัญลักษณ์ที่นักเขียนสร้างขึ้นแทน
ประชาชนกลุ่มหนึ่งของประเทศที่ยังล้าหลัง และต้องการการพัฒนาทางคุณภาพของประชากร
อีกมาก และเมื่อนักเขียนปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่ตัวละครได้พบขบวนแห่ศพของชาวนาที่
ตายไปก่อนการเก็บเกี่ยวจะเสร็จสิ้น ..ไม่ว่าจะมองแง่ไหน บางทีความตายก็เกิดขึ้นผิด
กาลเทศะ สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้บางครั้งก็เกิดขึ้นผิดกาลเทศะ เช่นกัน...

(สุชาติ สวัสดิ์ศรี 2531 : 168) ย้ำให้เห็นแนวคิดที่สื่อผ่านโดยตลอด เรื่องแสดงปรัชญา
ชีวิตที่น่าใคร่ครวญถึง เรื่องการเกิดและการตายซึ่งเป็นสิ่งคู่กัน และบางครั้งการเกิดและ

การตายนั้นก็เกิดขึ้นอย่างผิดกาลเทศะ ไม่เหมาะสม แต่ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ สิ่งนี้เป็น
 สัจธรรมซึ่งนักเขียนใช้สัญลักษณ์สื่อมาให้ และการที่นักเขียนกล่าวถึงการที่ท่องเที่ยวได้เปลี่ยน
 สภาพ เนื่องมาจากความเจริญ เห็นได้ชัดว่าความเจริญที่เข้ามาเปลี่ยนสภาพท่องเที่ยวทั้งนั้นคือ
 การเกิดและขณะเดียวกันก็คือความตาย คือการสูญเสียความบริสุทธิ์ เป็นการมองความ
 เปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างเป็นกลาง และเหมือนอยู่ในที่ที่มนุษย์มองโลกให้รอบด้าน
 พิจารณาทั้งผลดีและผลเสีย (การเกิดและการตาย) ให้รอบคอบในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

4.3.3 เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความปรารถนาตามธรรมชาติ
ของมนุษย์ ปรากฏให้เห็นเพียงเรื่องเดียวเท่านั้น ได้แก่ เรื่องสั้นในฤดูเก็บเกี่ยว

เรื่องสั้นในฤดูเก็บเกี่ยว คู่สามีภรรยาหนุ่มสาวชาวนาได้พากันไปนอน
 นานาในฤดูหนาวเพื่อเฝ้าผลผลิต ทั้งคู่มีลูก 3 คนซึ่งอยู่ในวัยกำลังกินกำลังนอน จาก
 บรรยากาศ แรงผลักดันตามธรรมชาติ และ ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันทำให้สามีใคร่ใกล้ชิด
 ภรรยา แต่เธอขัดขืน..... หล่อนยกมือผลักหน้าอกยั้งเขาไว้ และร้องอย่างตกใจ

"อย่าเพิ่ง สามคนแล้วนะ"

.....

แทนคำตอบ ฟางขยี้มหนึ่งถูกเขากำแหวียงขึ้นอย่างแรงแล้วตกลงเบา ๆ
 บนร่างของหล่อน แต่ถึงกับทำให้ร่างนั้นสะเทือนไหวพร้อมกับเสียงสะอื้น
 ใต้ในสายลมหนาว (วัณน์ วรรณยางกูร 2529 : 56)

กลางดึกคืนนั้น "แม่ไอ้หนู" นอนละเมอเพราะฝันร้ายถึงไฟ" ที่โหมไหม้
 ลองข้าวประโลม และแล้วความสัมพันธ์ก็ลงตัวตามครรลองของธรรมชาติ

ที่จริงข้าวเปลือกทั้งตามบัญชีทางหมาและที่ยังไม่ทันดวงดิบ รวมแล้วก็
 ไม่ได้กองสูงใหญ่กว่าปีที่ผ่านมา ทว่าริมฝีปากอุ่น ๆ ช่างหวานชานชวนฝัน
 ชวนให้ละลิมทั้งกองข้าว บัญชีทางหมา ตลอดจนพันธุ์ มีนอันครธานไป
 ในแสงจันทร์ เรื่องแอร่ม บัดนี้ดูยิ่ง เรื่องเขม่ออย่างประหลาด รวากับจันทร์
 เจ้าขยายตัวเป็นร้อย เป็นพันดวงเต็มท้องฟ้า แสงสีเหลืองพร่าพราย

พรายพราเมืองลมหนาวพัดอิงอลอยู่ในหู กอดรัดร่างกายกำยำไวแน่น
มองข้ามไหล่ของเขากออกไปข้างนอกตาหรีปรือก็เบิกกว้างขึ้น บัดนี้
หลอนมองเห็นกองข้าว เปลือกประหลาดนั้นให้ตั้งไทรราวกับ เป็นของเหลว
แล้วกองข้าวก็ถูกพัดพาปลิวระจายคว้าง เต็มท้องฟ้า ราวกับละอองน้ำค้าง
แรกอรุณ อบอุ่น หอมหวานแล้วกลิ่นฟางข้าวก็หอมขึ้นอีกครั้งครา...
(วัฒน์ วรรณยางกูร 2529 : 58)

เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ เรื่องนี้ใช้สัญลักษณ์ในบทกวีจรรยา และภาพฝัน* ผู้อ่านจะเข้าใจ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และได้รับรสวรรณกรรมอย่างเต็มที่โดยการทำ ความเข้าใจสัญลักษณ์
ที่นักเขียนใช้เสียก่อน แนวคิดที่นักเขียนแสดงไว้ใน เรื่องคือมนุษยตกอยู่ใต้อิทธิพลของแรง
ผลักดันและความปรารถนาทางธรรมชาติ ในที่นี้ได้แก่สัญชาตญาณทางเพศ ซึ่งเป็นสิ่งหล่อเลี้ยง
ชีวิตอีกประการหนึ่ง

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ผู้วิจัยพบว่า เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ของไทยในช่วง
พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2530 ใช้สัญลักษณ์เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง สังคม และแนวคิด
เกี่ยวกับชีวิต

นักเขียนเรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ นิยมใช้สัญลักษณ์เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมมากที่สุด
จำแนกได้ 8 กลุ่ม ได้แก่ เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาสังคม
ความเป็นไปของสังคม ปัญหาและความทุกข์ยากในสังคม ต่อด้านวัตถุนิยม ปัญหาความสัมพันธ์
และความขัดแย้งในสังคมคัดค้านกฎเกณฑ์บางประการของสังคม เสนอแนวคิดแปลกแยก
จากสังคม และเสนอแนวคิดคัดค้านค่านิยมและการสร้างค่านิยมบางประการของสังคม เรื่องสั้น
แนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง จำแนกได้ 2 กลุ่ม ได้แก่เสนอแนวคิดคัดค้าน
สงคราม และเสนอแนวคิดเชิงทัศนคติทางการเมือง เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ
ชีวิตจำแนกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เกี่ยวกับปรัชญาชีวิต
และเกี่ยวกับความปรารถนาตามธรรมชาติของมนุษย์

* ดู เรื่องกลวิธีการใช้อนุภาค

การที่เรื่องสั้นแนวสัญลักษณ์มักใช้สัญลักษณ์ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคม การเมือง และการดำเนินชีวิตมาก ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะเนื่องมาจาก เรื่องของสังคม การเมือง และการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องราวที่ค่อนข้างซับซ้อน และการที่นักเขียนจะวิพากษ์วิจารณ์ เรื่องราวทางสังคมและการเมืองบางเรื่องค่อนข้างจะไม่ปล่อยภัย การใช้สัญลักษณ์นั้น เป็นการแนะนำให้คิด เชื่อมโยง เรื่องราวไปได้กว้างไกล และผู้อ่านได้ใช้จินตนาการเติมต่อเอาเองซึ่งเป็นการดีกว่า โดยเฉพาะ เรื่องสั้นที่เป็นวรรณกรรมปัจจุบัน นักเขียนและผู้อ่าน เป็นคนร่วมสมัยร่วมรับรู้เรื่องราวในสังคมด้วยกันอยู่แล้ว อีกทั้งการใช้สัญลักษณ์เป็นกลวิธีการสื่อสารที่มีศิลปะมากกว่าการบอกเล่าตรง ๆ และยังเป็นการใช้ศิลปะทางการประพันธ์ อย่างมีคุณค่าในทางสร้างสรรค์และรับใช้สังคมอีกด้วย